

100 ÜNCÜ YIL

YAYINLARI
No : 33

ANKARA ÜNİVERSİTESİ SİYASAL BİLGİLER FAKÜLTESİ

YAYINLARI No : 113-95

DIŞ MÜNASEBETLER ENSTİTÜSÜ YAYINLARI NO: 14

IMMANUEL KANT

EBEDÎ BARIŞ ÜZERİNE FELSEFÎ DENEME

Çevirenler :

Dr. Yavuz ABADAN

Seha L. MERAY

Ankara Üniversitesi
Siyasal Bilgiler Fakültesi
Profesörlerinden

AJANS TÜRK MATBAASI

A N K A R A
1960

Ö N S Ö Z

Daha çok felsefe alanında eserleriyle tanınmış olan Immanuel Kant'ın (1724 - 1804) devlet, hukuk ve siyaset felsefesi ile ilgili başlıca eserleri şunlardır: **Örflerin Metafiziği** (Metaphysik der Sitten, 1785), **Ebedi Barış Üzerine Felsefi Deneme** (Zum Ewigen Frieden, Ein Philosophischer Entwurf, 1795) ve **Hukuk Nazariyesinin Metafizik Menşeleri**, (Metaphysische Anfangsgründe der Rechtslehre, 1797) ¹. Biz bunlardan yalnız «Ebedi Barış Üzerine Felsefi Deneme» yi dilimize çevirmiş bulunuyoruz.

Kant'ın büyük bir alçak gönüllülükle «deneme» diye adlandırdığı bu eserde sadece kendi devrinin sosyal ve politik olayları karşısında çözüm arayan derin bir zekânın ışıklarını bulmakla kalmıyoruz; aynı zamanda insanlığı bugün de uğraştıran milletlerarası meseleler, milletlerarası teşkilât ve milletlerarası işbirliği konularında, «felsefenin Copernicus'u» diye de adlandırılmış büyük düşünürün yapıcı fikirlerini öğreniyoruz. Kant'ın bu eserini kaleme aldığı 1795 yılında, Fransız İhtilâli'nin ateşlerinin henüz sönmemiş olduğunu, Amerika Birleşik Devletlerinin kuruluşunun başlangıcında bulunduğunu, İtalyan ve Alman birliklerinin henüz gerçekleşemediğini, İngiltere'nin demokratik bir monorşiye doğru ağır ağır ilerlediğini ve mutlak kırılların tahtlarında büyük bir güvenle oturduklarını da hatırla tutmak gerekir. Şüphesiz Kant, bu denemeyi yazmadan önce, Lâtin ve Yunan klâsiklerini biliyordu; devletler hukukunda en önemli kitabı yazmış olan Grotius'un olduğu kadar, Pufendorf'un, Wolf'un, Vattel'in, Fransız İhtilâli'nin fikir yönünü hazırlamış Rousseau'nun, Mably'nın, Voltaire'in eserlerini de okumuştur. Fakat Ebedi Barış Üzerinde Felsefi Deneme, her şeyden önce, Kant'ın, düşünce sistemine de sadık kalarak, âdeta tatbiki bir

¹ Kant'ın hayatı ve genel felsefesi hakkında toplu bilgi için bknz.: Yavuz Abadan, **Devlet Felsefesi - Seçilmiş Okuma Parçaları**, Ankara, 1959, sah. 385 - 390. Ebedi Barış denemesini inceleyen bir etüd için bknz.: E. Hirsch, «Kant'ın Ebedi Barış Üzerine Felsefi Denemesi», **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, 1946, cilt III, sayı 1, sah. 3 - 31; sayı 2, sah. 268 - 289.

felsefe denemesi yaparcasına, araştırmacı zekâsını milletlerarası münasebetler üzerine çevirdiği eserdir.

Kant'ın bu eseri, Milletler Cemiyeti denemesinden sonra Birleşmiş Milletler Teşkilâtı devresini yaşayan günümüzden yuzaltmışbeş yıl önce - yukarıdaki şartlar altında - yazılmış olmakla beraber, yazarının öngörülüşü kadar, ileri sürdüğü fikirlerden birçoğunun bugün için de yaşayan değerleri bakımından dikkatı çekmektedir.

Ebedî Barış Üzerine Felsefî Deneme. yayınlanmasından az sonra Fransızca ve İngilizceye de çevrilmiştir. Dilimize yaptığımız bu çeviride, Almanca metni (*Zum Ewigen Frieden, Ein Philosophischer Entwurf*)², Columbia University Press tarafından yayınlanan 1796'da yapılmış İngilizce çevirisini (*Perpetual Peace*)³, Sorbonne profesörlerinden A. Aulard'ın önsözü ve düzeltmeleriyle yayınlanan ve Fransızca çevirileri arasında en iyisi olduğuna işaret edilen Barni'nin çevirisini (*De la Paix Perpétuelle, Essai Philosophique*)⁴ gözönünde tuttuk.

Ankara
15 Nisan 1960

Y. A.
S. L. M.

² Immanuel Kant, *Saemtliche Werke*, herausgegeben von Karl Verlaender, Zweite Auflage, Leipzig, Felix Meiner, 1922, Sêchster Band, sah. 117 - 169.

³ *Perpetual Peace*, by Immanuel Kant, with an Introduction by Nicholas Murray Butler, New York, Columbia University Press, 1939.

⁴ Kant, *Ecrits Politiques*, Introduction et Notes par A. Aulard, Paris, La Renaissance du Livre, 1917, sah. 39 - 106.

EBEDÎ BARIŞ ÜZERİNE FELSEFÎ
DENEME

«EBEDİ BARIŞ».- Holândalı bir hancının, bir mezarlık resmi çizilmiş tabelâsındaki bu hicivli sözler kime hitap etmektedir : Genel olarak bütün insanlara mı, özel olarak harbe doymaz hükümdarlara mı, yoksa bu tatlı rüyaya kendilerini kaptıran filozoflara mı ? Bunun üzerinde durmadan, bu denemenin yazarı denemesini aşağıdaki şartlarla yayınladığını açıklamak ister :

Pratik politikacılar, siyaset nazariyecilerini, prensiplerini tecrübeden alması gereken devlete en küçük bir zarar vermekten âciz, boş fikirli ukalâlar veya kolayca aldedilebilecek acemî oyuncular sayacak şekilde, onlara tepeden bakmaya âdet edinmişlerdir. Böyle olunca, devlet adamları, bu denemede kendi fikirlerine aykırı fikirler bulunursa, herhangi bir ihtiras arkasından koşulmadan öne sürülmüş ve serbestçe yayınlanmış bu kanaatlardan devlete karşı tehlikeler çıkarmağa kalkışarak kendileriyle çelişmeye düşmemelidirler.

Bu açık kapıyla (*clausula salvatoria*) denemenin yazarı, yöneltilecek bütün kötü niyetli yorumlardan kendisini korumuş olmayı umar.

BİRİNCİ BÖLÜM

Devletler arasında ebedi barışın ön maddelerini ihtiva etmektedir

I

«İÇİNDE GİZLENMİŞ YENİ BİR HARP VESİLESİ BULUNAN HİÇBİR ANDLAŞMA BİR BARIŞ ANDLAŞMASI SAYILAMAZ.»

Gerçekten, böyle bir andlaşma, bütün düşmanlıkların sona ermesi demek olan barış değil, fakat ancak bir mütareke, bir silâh bırakımı olabilecektir. Bu çeşit bir barışa ebedi sıfatını da vermek, kuşku uyandıran bir tekerlemeden başka bir şey olmaz. Bir barış andlaşması, ileride doğması muhtemel (belki o sırada taraflarca da bilinmeyen) bütün harp sebeplerini, - bunlar isterse kılı kırk yararcasına arşivlerdeki tozlu belgelerden çıkarılsın, - ortadan kaldırır. Taraflardan her birinin, harp edemeyecek kadar yıpranmış olması yüzünden, ileride ilk elverişli fırsatta faydalanmak üzere, iddialarını öne sürmekten şimdilik, kötü niyetle beri durması, cezvit kazüistiğine benzer bir içten - pazarlıktan (*reservatio mentalis*) başka bir şey değildir; bu şekilde davranmak hükümdarların vekarlarına yakışmıyacağı gibi, bu çeşit hesaplara kendilerini kaptırmak da nâzırlık vekarı ile bağdaşamaz.

Ama, politikayı besliyen bazı prensiplere göre, devletin gerçek zaferi, hangi vasıtalarla olursa olsun, kudretini devamlı olarak artırmak ise, benim düşünce tarzım iskolastik bir ukalâhk olarak karşılanacaktır.

II

«İSTER KÜÇÜK İSTER BÜYÜK OLSUN, HİÇBİR BAĞIMSIZ DEVLET, DİĞER HERHANGİ BİR DEVLETİN HÂKİMİYETİ ALTINA TEVARÜS, MÜBADELE, ALIM-SATIM VEYA HİBE YOLLARIYLA ASLÂ GEÇMEMELİDİR.»

Bir devlet, üzerinde kurulmuş olduğu toprak parçası gibi bir mülk (*patrimonium*) değildir. Kendi hakkında ancak kendisinin

karar verebileceği ve kinsinin emrine ve arzusuna bağlı olmıyan bir insan topluluğudur. Devletin, bir ağaç gövdesi gibi, kendine hâs kökleri vardır. Onu, aşu yaparmışcasına, bir başka devlete katmak, manevî kişiliğinden yoksun bırakmak, bir eşya derecesine indirmek olur. Bu da aslı mukavele ¹ fikrine aykındır. Böyle bir mukaveleye dayanılmaksızın halk üzerinde hiçbir hak da düşünülemez. ²

Devletlere aralarında evlenme imkânını veren ve dünyanın diğer bölgelerinin hiç bilmediği usul yüzünden Avrupa'nın, hattâ günümüze gelinceye kadar, karşılaştığı tehlikeleri herkes bilir; bu usul, aile misakları sayesinde, kuvvetlerini harcamadan ölçüsüz bir kudret sahibi olmanın ve ülkeyi sonsuz bir şekilde büyütmenin yeni bir kazanç yolu olarak belirmektedir.

Bu prensibin bir başka sonucu olarak, bir devlet, müşterek olmıyan bir düşmana karşı kullanılmak üzere, askerlerini başka bir devletin emrine de vermemelidir; çünkü böyle hareket etmek, tebaaya, keyfe göre iyiye ya da kötüye kullanılabilecek eşya muamelesinde bulunmak olur.

III

«DAİMÎ ORDULAR (Miles perpetuus) ZAMANLA ORTADAN TAMAMIYLA KALKMALIDIR.»

Daimî ordular her an harekete hazır görünerek, diğer devletlerin durmadan gözünü korkutur ve onları, askerlerinin sayısını artırmakta birbirlerini geçmeğe teşvik eder. Sınır tanımayan bu rekabet, barışı kısa bir harpten daha külfetli yapan bir gider kaynağıdır; aynı zamanda, bu ağır yükden kurtulmak için, devletleri har-

¹ «Aslı mukavele» terimi iç içe iki mukaveleyi kapsamaktadır. Bunlardan birincisi, hukuk yaratmak üzere birleşme anlamına gelen cemiyet mukavelesidir; diğeri ise, bu hukukun devamlılığını sağlamak üzere belirli bir otoriteye tabi olmayı gerektiren siyasi mukavele veya devlet mukavelesidir. (Çevirenlerin notu.)

² İrsî bir kıralık, başka bir devlete devredilebilecek bir devlet değildir; sadece bu devleti idare hakkı başka bir gerçek şahıs tarafından iktisap edilebilir. Böylece devlet bir hükümdara kavuşur; fakat bu hükümdar, başka bir devletin de başı olması yüzünden, bu devleti tevarüs etmez. (Kant'ın notu).

be sürükler. Buna, ölmek ve öldürmek için insanlara ücret vermeği de eklerseniz, bu da insanlara başkasının (yâni devletin) elinde makineler veya âletler muamelesi yapmak olur ki, insanın kendi kişiliğinde bulunan insanlık hakkı ile bağdaşamaz.³

Vatandaşların, dışarıdan gelmesi muhtemel saldırılara karşı, kendilerini ve yurtlarını teminat altına almak için belirli zamanlarda hür dilekleriyle yapacakları silâhlı talimler ise büsbütün başka mahiyettedir.

Bir askerî kudret vasıtası olan Hazineyi çok zenginleştirmek de, daimî orduların yaratacağı sonuca varacaktır. Diğer devletlerce bir harp tehdidi sayılacak böyle bir malî kudret, bu devletleri, kendilerini tehdit eder gördükleri saldırıları önlemek için daha önce saldırmaya kıskırtacaktır; çünkü üç kuvvetten (orduların, ittifakların ve paranın kuvvetinden) harbe en kesin olarak sürükleyecek, bu sonuncusudur; şu kadar ki, bu kudretin derecesini kestirmek de pek kolay değildir.

IV

«DEVLET, DIŞ MENFAATLARINI DESTEKLEMELİK İÇİN BORÇLANMALARA GİRİŞMEMELİDİR.»

Memleket ekonomisinin yararına, meselâ yolların islahı, yeni iskân bölgeleri kurulması, verimsiz yıllar için ambarlar açılması, ilh... gibi gayelerle, memleketin içinden veya başka bir devletten para sağlanmasına çalışmak kuşku uyandırmaktan uzaktır. Fakat, yüzyılımızda tüccar bir milletin⁴ ustaca bir icadı olan kredi sistemi böyle değildir; alınan paralar yüzünden sıkıntıya düşülmeden borçları durmaksızın artırmak mümkündür; çünkü alacaklıların hepsi birden ödeme talebinde aynı zamanda bulunmazlar. Bu usul, bir devletin diğerleri üzerinde siyasi nüfuz elde etmesi bakımın-

³ Bir Bulgar prensi, aralarındaki anlaşmazlığı tebaalarının kanını dökmeden, başbaşa yapacakları bir düello ile halletmelerini teklif eden bir Yunan imparatoruna şöyle demişti: «Kıskaçı olan bir demirci kızgın demiri ateşten elleriyle mi çeker?» (Kant'ın notu.)

⁴ Devlet borçlanması sistemi ilk defa İngiltere'de ortaya çıkmıştır. (Kant'ın notu.)

dan tehlikeli bir para kuvveti olarak kendini gösterir : diğer devletlerin hazinelerinin toplamını aşan bu servet bir harp hazinesidir; ancak, her an başa gelmesinden korkulan, vergilerin azalması ile tükenebilir (fakat böyle bir tükenme, ilerisi için varit olsa bile, kredinin ticaret ve sanayide sağlayacağı gelişmeler sayesinde daha hayli zaman geciktirilebilir.) Böylece bir harp açma kolaylığı, insanların ellerine kuvvet geçince hemen harp etme tabii eğiliminde olmalarıyla da birleşince, ebedî bir barış için aşılmaz bir engel olur. Bu yüzden, bu engeli kaldırmak bir barış andlaşmasının ön maddelerinden biri olmalıdır; bunda çok büyük zaruret vardır; aksi halde, ergeç, bir millî iflâs doğacak ve diğer devletler, hiç kusurağı olmaksızın, bundan zarar göreceklerdir. Bunun içindir ki, diğer devletlerin, böyle hareket tarzını kendisi için hoşgören devlete karşı hiç olmazsa birleşmeğe hakları vardır.

V

«HİÇBİR DEVLET, DİĞER BİR DEVLETİN ESAS TEŞKİLATINA VEYA HÜKÜMETİNE ZOR KULLANARAK KARIŞMAMALIDIR.»

Bir devlet böyle hareket hakkını nereden alır? Meselâ bir başka devletin tebaasına kötü bir örnek vermesinden mi? Fakat bu büyük kötü örnek, başboş bir gidişin bir milletin üzerine çektiği fenalıkları göstermesi bakımından, daha çok bir uyarma mahiyetindedir. Kaldı ki, hür bir kimsenin diğerlerine kötü örnek teşkil etmesi de (bir *scandalum acceptum*⁵ olarak) onlara bir zarar getirmez. Fakat bir devlet, bir iç anlaşmazlık yüzünden ikiye ayrılmışsa ve bunlardan herbiri devletin bütün üzerinde hak iddia ediyorsa, durum farklıdır. Taraflardan birine diğer taraf âleyhine yardımcı bulunmak, artık bir devletin esas teşkilâtına karışma anlamına gelmez; çünkü ortada bir anarşi vardır. Fakat iç anlaşmazlık bu dereceye gelmemişse, yabancı devletler, kendi iç dertleriyle boğuşan bir milletin işlerine karışmamalıdır; aksi halde hem o bağımsız milletin haklarını ihlâl etmiş, hem bu yüzden, kendileri kötü örnek olmuş, hem de bütün diğer devletlerin bağımsızlığını tehlikeye düşürmüş olurlar.

⁵ Bu terim dilimize «Kendi düşen ağlamaz» atasözüyle çevrilebilir. (Çevirenlerin notu.)

VI

«HİÇBİR DEVLET, HARPTE, İLERİDE BARIŞ AKDEDİLECEĞİ ZAMAN, DEVLETLERİN BİRBİRLERİNE KARSILIKLI GÜVEN DUYMALARINI İMKÂNSIZ KILACAK YOLLARA BAŞVURMANMALIDIR; BU YOLLARDAN ÖRNEKLER SUNLARDIR: DÜŞMAN ÜLKESİNDE KATİLLER (PERCUSSORES), ZEHİRLEYİCİLER (VENEFICI) KULLANMAK, KAPİTÜLASYONLARA * AYKIRI HAREKET ETMEK, DÜŞMAN TEBAASINI KENDİ DEVLETİNE KARŞI İHANETE (PERDUZELLIO) KİŞKİRTMAK V.S...»

Bunlar şerefsiz harp usulleridir. Harp içinde bile, düşmanın düşünce tarzı hususunda biraz güvenin kalması gerekir; böyle olmazsa, bir barış andlaşması akdi de imkânsızlaşacak ve muhase-mat bir imha harbi (*bellum internecinum*) şeklinde soysuzlaşacaktır; halbuki harp, tabii halde⁷, hukuka uygun yargılayacak hiçbir mahkeme olmadığından, hakkını kuvvet kullanarak savunmaak için başvurulmuş hüzün verici zaruri bir vasıtadan başka bir şey değildir. Hüküm verecek bir mahkeme olmadığına göre, taraflardan hiçbirini haksız sayılamaz; ancak harbin sonucu, eski Tanrı hükümlerinde⁸ olduğu gibi, kimin haklı kimin haksız olduğunu tâyin eder. Devletler arasında hiçbir ast-üst münasebeti bulunmadığından, bir cezalandırma harbi de (*bellum punituum*) düşünülemez. Bir imha harbi (*ad internoscionem*) taraflardan her ikisini de, her türlü hukukla birlikte ortadan kaldıracığından, ebedi barışa ancak insan nev'inin vâsi mezarlığında eriştirebilecektir. Bu yüzden böyle bir harbi ve böyle bir harbe sürükleyecek yolları mutlaka yasak saymak gerekir. Yukarıda belirtilen usullerin, yanılmadan bu sonuca götüreceği meydandadır; çünkü, mahiyetleri icabı da men-

* Harple ilgili olarak kullanılan «kapitülasyon» terimi, muharip devletlerin silâhi kuvvetleri arasında, bir birliğin, bir kalenin veya bir harp gemisinin teslim şartlarını tesbit eden andlaşmadır. (Çevirenlerin notu.)

⁷ Tabii hukuk nazariyesinin içtimai mukaveleden önceki durum için kullandığı terim. (Çevirenlerin notu.)

⁸ Eski zamanlarda bir sanığın suçlu olup olmadığını anlamak için onu denemeye tabi tutarlardı: Meselâ belirli bir süre başını su içine sokarlardı, ateş üzerinde yürümesini veya bir lokmayı çiğneme-den yutmasını isterlerdi. Eğer bu denemelerden başarı ile çıkarsa suçsuz sayılırdı; kurtulamazsa suçlu kabul edilirdi. İlkel toplulukların hemen hepsinde bu çeşit usuller görülmüştür. Sanık hakkında hükmü bu şekilde Tanrı vermiş sayılmaktaydı. (Çevirenlerin notu.)

fur olan bu cehennemî usuller, bir kere kullanılırsa, artık harbin bitimiyle de ortadan kalkmıyacaklar, barış içinde de devam ederek, barışı tam bir başarısızlığa uğratacaklardır. Başkalarının alçaklığından (insan nesillerinin tamamıyla silip atılmıyacakları aşallığından) faydalanarak casusların kullanılması da (*uti exploratoribus*) bu çeşit usullerden biridir.

Burada belirtilen kanunlar objektif bakımdan, yani devletlerin riayetleri bakımından, her ne kadar *yasak edici kanunlar* (*leges prohibitiveae*) iseler de, bunlardan bazıları (meselâ I, V, VI) derhal uygulanması gereken *bükülmez* kanunlardır (*leges strictae*). Diğer bazıları ise (meselâ II, III, IV) hukuk kaidesine istisna teşkil etmemekle beraber, duruma ve şartlara göre sübjektif takdirlere elverişli daha *geniş* kanunlardır (*leges latae*): yâni bunların uygulanması şartlara bağlıdır; yürürlüğe konmaları da, gayenin gözden kaybolmamasına dikkat ederek, bir süre için geri bırakılabilir; meselâ, bazı devletlere hürriyetlerini geri vermeği (Augustus'un söylemekten hoşlandığı gibi, *ad calendas graecas*) sonu gelmez bir şekilde savsaklamağa hiçbir zaman müsaade etnemelidir. Aksi halde böyle bir geciktirme, buna imkân veren kaideyi tamamıyla ortadan kaldırmağa varabilir; geciktirmenin özürü, ancak, fazla acelecilik yüzünden gayenin kendisine zarar vermemektir. II nci maddedeki yasağın konusu, sadece, müstakbel bir iktisabın tarzı hakkındadır; yoksa, gerekli hukukî sıfatı haiz olmadan, fiilî iktisap sırasında, diğer devletlerce, zamanın halk efkârına da uygun olarak meşru sayılan bir zilliyetlikle ilgili değildir.⁹

⁹ Buraya kadar nazarı aklın ¹⁰ emrinden (*leges praeceptivae*) ve yasağın (*leges prohibitiveae*) başka, bir de müsaade edici kanunlar (*leges permissivae*) olup olmadığından boş yere şüphe edilmiş değildir. Zira kanunlar, genel olarak, objektif bir ameli zaruret prensibini ihtiva ederler; bir müsaade ise, sadece, belirli bazı fiilleri yapmak imkânını gösterir. Şu halde, müsaade edici bir kanun, bir kimsenin mecbur olmadığı bir fiili yapması mecburiyetini ifade edecektir; bu da, eğer kanunun konusu her iki münasebet bakımından da aynı ise, bir tezat olarak belirecektir. Fakat burada kastedilen müsaade edici kanundaki yasak, yalnız, bir hakkın gelecekteki iktisap şekline (meselâ miras yolu ile) müteallik olabilir; halbuki, bu yasakdan muaf olma, yani müsaade, hâlen mevcut

bir zilliyetlik durumu ile ilgilidir. Tabii halden medenî hale geçişte, bu zilliyetlik haklı olmamasına rağmen, bir tabii hukuk gereğince, adalete uygun sayılabilir. Bununla beraber, haklı sayılmamış bir zilliyetlik (*possessio putativo*), böyle kabul ediliş anından itibaren, tabii halde yasak edilmiştir; medenî hale geçiş gerçekleşince, iktisap şekli için de aynı şey akla gelebilir. Gerçekten eğer böyle bir iktisap medenî halde vuku bulsaydı, bu devamlı zilliyetlik bir ihlâl-i hak teşkil etmesi yüzünden, ortadan kalkmak zorunda kalacaktı.

Ben burada, sadece, tabii hukuk nazariyecilerinin dikkatini, sistemli her aklın karşılaştığı, müsaade kanunları fikrine çekmek istedim; bunlar, bilhassa medenî kanunda sık sık kullanılmaktadır, yalnız şu farkla: bu kanunlarda yasak sarîh ve mutlak; müsaade ise, bu yasağın, olması gerektiği gibi bir sınırlayıcı şartı değil, fakat istisnası olarak belirlemektedir. Bu kanunlarda No. 1, 2, 3, ilh... müstesna, şu veya bu husus yasak edilmektedir. Bu istisnalar belirli bir prensibe göre, esas kanuna bağlanmış değildir; bunlar rastgele tesbit edilmekte ve ortaya çıkan durumlara göre uygulanmaktadır; çünkü, başka şekilde olsa, kayıtlamalar yasak edici kaideye konulmuş ve bu yasak da müsaade edici bir kaide halini almış olurdu. Kont de Windisch Graetz'in ortaya atmış olduğu ve çözümü hâlâ bulunamamış meseleyi bu kadar çabuk bir kenara bırakmak gerçekten son derece teessüfe şayandır. Bu bilgin düşünür, ilgi çekici bir şekilde ortaya koyduğu meselede şimdi tartışmakta olduğumuz bu son nokta üzerinde ısrar etmişti. Matematik bilimlerinin kine benzer böyle bir formüle varma imkânı elde edilmedikçe, kanun koyucunun, kendisiyle çelişmeye düşmekte olup olmadığını tâyine yarayacak hiçbir mehenk taşı bulunamayacak ve *ius certum* denilen de, hiçbir zaman, bir dilekten başka bir şey olamayacaktır. Eu olmadan, her ne kadar bir çok durumlara uygulanabilecek genel kanunlar bulunabilse bile, kanun fikrinin anlattığı gibi, evrensel kanunlara varılamayacaktır. (Kant'ın notu).

¹⁰ Kant insan melekelerinin faaliyetini üç ayrı yönden mütalâa etmektedir. Düşüncemizin doğruyu bulmaya taallük eden faaliyetleri **Nazari Aklın Tenkidi**; irademizin tâbi olacağı normları **Amelî Aklın Tenkidi**; nihayet estetik faaliyetlerimize hâkim olan kuralları **Yaratıcı Muhayyilenin Tenkidi** adlı eserlerde incelemiştir. (Çevirenlerin notu.)

İKİNCİ BÖLÜM

Ebedi Barışın Nihai Maddeleri

Bir arada yaşayan insanlar arasında tabii hal (*status naturalis*) bir barış hali değil, her zaman ilân edilmiş olmasa bile her an patlayabilecek görünen bir harp halidir. Böyle olunca, bir barış halinin kurulması gerekir; çünkü düşmana karşı korunmuş olmak için, düşmanca hiçbir fiilin işlenmez olması yeter bir teminat sayılamaz; her komşu, diğerinin şahsî güvenliği hakkında teminat vermelidir; bu da ancak kanunî bir hal (hukuk düzeni) içinde olabilir; böyle bir düzen kurulamazsa, herkes diğerinden boşu boşuna bu çeşit bir korunma bekledikten sonra, komşusuna düşman muamelesi yapabilir.¹¹

¹¹ Bir kimseye karşı, onun tarafından fiilî bir tecavüze uğramadan, düşmanca hareket edilemeyeceği genel olarak kabul edilmektedir; fakat bu, medenî ve kanunî bir halde yaşayan iki insan hakkında doğrudur. Çünkü, böyle bir hali kabul etmekle, her ikisi de birbirine, aynı hükümdara tâbi olarak bu teminatı vermektedirler. Fakat sadece tabii halde bulunan bir insan veya millet, yanımda bir komşu olarak bulunması yüzünden, benim güvenliğimi tehlikeye koyar ve beni fiilen (*facto*) olmasa bile, içinde bulunduğumuz halin kanunsuzluğu (*statu iniusto*) yüzünden, daimî bir tehdide maruz bırakır. Bu durumda ben onu ya benimle birlikte müşterek kanunlara tâbi olmağa, ya da komşuluğumdan uzaklaşmağa zorlayabilirim.

Bundan sonraki maddelere temel teşkil edecek prensip şöyledir:

Birbirleri üzerinde tesirleri olan insanlar herhangi bir medenî teşkilât içinde bulunmalıdırlar. Şahısları ilgilendiren her hukukî teşkilât ise :

1. Ya, bir millete mensup insanlar olarak bir **âmme hukukuna** (*ius civitatis*);

Ebedi Barışın Nihai İlk Maddesi

«HER DEVLETİN ESAS TEŞKİLATI CUMHURİYETÇİ OLMALIDIR.»

Aslı mukavele fikrinden doğmuş tek esas teşkilât olan cumhuriyetçi esas teşkilât, bir milletin bütün kanunlarına temel olmalıdır. Cumhuriyetçi esas teşkilât, ilkin, bir toplum üyelerinin insan olmaları bakımından *hürriyet*; ikinci olarak, aynı zamanda tebaa olmaları bakımından, tek ve müşterek bir kanun koyucuya *bağlılık*; üçüncü, olarak da, tebaanın devletin üyeleri olmaları bakımından paylaştıkları *eşitlik* prensiplerine dayanan tek düzendir.¹² Bu esas teşkilât hukuk bakımından, bütün diğer esas teşkilâtlara bir ilk temel vazifesini görecek tek düzündür. Geriye bunun, aynı zamanda, ebedî barışa götürebilecek biricik esas teşkilât olup olmadığı meselesi kalmaktadır.

2. Ya, devletlerin birbirleriyle münasebetleri bakımından devletler hukukuna (*ius gentium*);

3. Ya da, evrensel bir insanlık devletinin üyeleri sıfatıyla, birbirlerine tesir icra eden insanlar ve devletler olmaları bakımından bir dünya vatandaşlığı hukukuna (*ius cosmopolitanum*) dayanır.

Bu ayırım keyfî değildir; fakat, ebedî barış fikri bakımından zaruridir. Zira, bu münasebetler tabîî halde insanların birbirlerine karşılıklı fizikî tesirleri yüzünden bertaraf edilmesi düşünülen harp halini zarurî olarak, yeniden ortaya çıkaracaktır. (Kant'ın notu.)

¹² Hukukî, dolayısıyla dış hürriyet, tarif edilemediği gibi «başkasına zarar vermeden istediğini yapmak yetkisi» değildir. Eğer yetki sözü ile kastedilen, kimseye zarar vermeden herhangi bir fiilde bulunmak imkânı ise, böyle bir tarif şu anlama gelecektir: «Hürriyet, haksızlık teşkil etmeyen fiillerde bulunan imkânıdır; buna göre, kimseye haksızlık yapılmadığı takdirde, istenen şey yapılsa bile, kimseye haksızlık edilmemiş olur»; bu ise, aynı şeyin boş yere tekrarıdır. Dış (hukukî) hürriyeti, daha ziyade, kendi rızamla kabul ettiğim kanunlardan başka, dışından gelen hiçbir kanuna itaat etmeme imkânı şeklinde tarif etmek, gerekir. Aynı şekilde, bir devlette dış (hukukî) eşitlik, kendisini de benzer muameleye maruz bırakmadan, vatandaşlardan hiçbirinin diğerini hukukî yollarla zorlamamasıdır. Hukuka bağlılık prensibi, bir esas teşkilât fikrinde esasen var olduğu için, burada bunun üzerinde ayrıca durmaya ihtiyat yoktur. İnsan olmanın zarurî icabı doğuştan ve vazgeçilmez bu hakların yürürlüğü, insanın üstün bir varlık olarak düşünülmesi halinde, hukukî münasebetlerinin temel prensibi olarak bütün parlaklığı ile ortaya çıkmaktadır; insanlar kendilerini duyu - üstü

Cumhuriyetçi esas teşkilât hukuk fikrinin kaynağından geldiğine göre, kaynağının saflığından başka, dilediğimiz sonuç olan ebedî barışa varma vaadinde bulunmak gibi bir üstünlüğü de haizdir (zaten başka türlü de olamazdı). Şöyle ki : Cumhuriyetçi esas teşkilâta göre «Harp ilân edilmeli mi, edilmemeli mi?» sorusu ancak vatandaşların oyları ile cevaplandırılır. Vatandaşların da, harbe karar vermeden uzun uzun tereddüt etmeleri tabiidir; çünkü bu kararlar kendi üzerlerine harbin çökerteceği aşağıdaki kötülöklere katlanma kararını da vermiş olacaktırlar : bizzat dövüşmek; harbin giderlerini kendi keselerinden ödemek; harbin ardında bırakacağı yıkıntıları güçlükle onarmak; nihayet, sanki bir bu eksikmiş gibi, daima çıkacak yeni harpler yüzünden bir türlü ödenemiyen-

bir âlemin mensupları vatandaşlar olarak tasavvur ettikleri zaman da, aynı prensiplerin cari olması tabiidir. Gerçekten, kendi hürriyetim bakımından, ancak nazari akıl aracılığı ile idrak edebileceğim tanrısal kanunlar, onlara rızamı vermediğim takdirde beni bağlamazlar; çünkü ben ancak, kendi aklımın hürriyet kanunu vasıtasıyla Tanrı'nın iradesi hakkında bir kavrama ulaşabilirim. Eşitlik prensibine gelince, mahiyeti ne kadar yüce bir varlık olursa olsun, hattâ bu varlık isterse Tanrı'dan sonra düşünölebilecek en yüce varlık (bir büyük Aeon olsun), ben kendime düşen yerde vazifemi, o da kendi vazifesini yaptığımız takdirde, benim sadece itaat, onun sadece emir verme vazifelerimiz olmasına sebep de yoktur. Tanrıyla olan münasebetlerde bu eşitlik (hürriyet) prensibinin uygulanmaması, Tanrı'nın, kendisine mükellefiyet fikri uygulanamayacak tek varlık olmasındandır. Tebaa sıfatıyla bütün vatandaşların eşitlik hakkına gelince, bir irsî asaletin hoş görölüp görölmiyeceği sorusu şu şekli alır : «Devletçe, tebaadan birisine diğerlerinin üstünde bahşedilen mertebe mi liyakatten (memurluk kabiliyeti ve sadakati) önce gelmelidir, yoksa liyakat mı mertebeden üstün tutulmalıdır? Eğer mertebe doğuşa bağlanmışsa, böylelikle aynı zamanda liyakatın da sağlanmış olması şüphelidir; böyle olunca, hiç de liyakatlı olmıyan bir gözdeye emir yetkisi vermenin değeri de bundan fazla olmıyacaktır. Böyle bir şeyi halkın umumî iradesi, bütün hakların kaynağı olan aslî mukaveleye koymağı asla kabul etmez; çünkü doğuştan asil olursa bile, bu, gerçekten asil olmaya yetmez. Memuriyet asaleti (yüksek bir memurun liyakati ile elde etmek zorunda olduğı mertebe böyle vasıflandırılabilir, tamamiyle farklıdır. Burada mertebe, şahsa bir mülkiyet gibi yapışmış değil, makama bağlıdır; bu yüzden eşitlik prensibi ihlâl edilmiş olmaz; çünkü memur bu makamdan ayrıldığı zaman mertebesini de kaybederek halkın arasına döner. (Kant'ın notu.)

cek olan ve barışı bile ıstıraplı yapacak milli borçlanmalara girişmek. Halbuki tebaanın vatandaşlık vasfını da haiz olmadığı yani cumhuriyetçi olmıyan bir esas teşkilâtta, bir harp ilanı dünyanın en kolay işlerinden biridir; çünkü, devletin sahibi olduğu halde üyesi olmıyan hükümdar, harple ne kendi sofrasını, ne av partilerini, ne de eğlencelerini, ne de saray âlemlerini, vs... kaybedeceği için bu konuda herhangi bir kaygıya düşmez; bu yüzden de harbe, bir eğlence tertipleri gibi, en önemsiz sebeplerle karar vererek, bu hareketini meşru gösterme isini, böyle işler için daima hazır duran diplomatlarına bırakabilir.

Cumhuriyetçi esas teşkilâtı, çoğu zaman yapıldığı gibi, demokrasi ile karıştırmamak için aşağıdaki hususlara dikkat edilmesi gerekir. Devlet (*civitas*) şekilleri, ya yüce hâkimiyeti elinde tutan şahıslar bakımından ya da, kim olursa olsun, devlet başkanı tarafından halkın idare ediliş tarzı ile ayrılabilir. İktidardaki şahıslar bakımından, devlet şekillerinin birincisi hükümdarlık şeklidir (*forma imperii*); bu da üç türdür: *otokrasi* (prens in iktidarı), yani hâkim iktidarın bir kişinin elinde olması; *aristokrasi* (asalet iktidarı), yani aralarında birleşmiş birkaç kişinin hâkim iktidara sahip bulunmaları; *demokrasi* (halk iktidarı), yani toplumu teşkil edenlerin hepsinin iktidara da iştirak etmeleri.

İkincisi ise *hükümet* şeklidir (*forma regiminis*). Bu da esas teşkilâta dayanan bir şekildir (bu bir âmmî iradesi tasarrufudur ki bir kalabalığı bir millet haline getirir). İktidar bu bakımdan ya *cumhuriyetçi* veya *istibdatçı* olur. *Cumhuriyetçilik*, icra kuvvetinin (hükümetin) teşri kuvvetinden ayrı olmasını kabul eden devlet prensibidir. *İstibdat* ise, devlet başkanının kendi koyduğu kanunları istediği gibi yürütmesi ve böylece, kendi şahsî iradesini âmmî iradesi yerine geçirmesidir. *Demokrasi*, bu terimin gerçek anlamında, zarurî olarak bir istibdattır; çünkü demokrasi, oya katılmıyan birine karşı da işleyebilecek, yani herkesin iradesini hesaba katmadan herkesi herhalde ilzam edecek kararlar alabilecek bir icra kuvveti kurar; bu da umumî iradenin kendi kendisiyle çelişmesi ve hürriyete aykırı düşmesidir.

Temsili olmıyan herhangi bir hükümet şekli aslında bir hükümet şekli sayılamaz; çünkü, bir kıyasda kübranın [büyük önermenin] büyük terimi, suğramın [küçük önermenin] küçük teriminin yerine geçmeğe ne kadar az elverişli ise, kanun koyuculuk da, kanun koyma iradesinin yürütücülüğü ile aynı kimsede birleşmeğe o kadar az elverişlidir. Her ne kadar aristokrasi veya otokrasi böyle bir şekilsizlik kusuru ile sakat ise de, temsili bir hükümet zihniyetine uygun bir hükümet şeklini almaları da mümkündür. Nettekimi II nci Frederik'in kendisinin hiç olmazsa devletin sadece en büyük hizmetkârı olduğunu söylemesi bu zihniyetin ifadesidir¹³. Demokraside ise, herkes efendilik peşinde koştuğu için, bu rejim temsili bir hükümet şeklini imkânsız kılar. Böylece, Devlet kudretini ellerinde tutanların (idare edenlerin) sayısı ne kadar az, temsil ettikleri kimselerin sayısı da ne kadar büyük olursa esas teşkilât cumhuriyetçiliğe o kadar çok yaklaşıp ve birbiri ardından gelecek ıslâhatla buna ulaşabilir. Bu da kusursuz tek şekil olan böyle bir esas teşkilâta erişmenin aristokraside monarşiden neden daha güç, demokraside ise, şiddetli bir ihtilâlle gerçekleştirilmediği takdirde neden imkânsız olduğunu göstermektedir.

Bununla beraber halk için, hükümetin şekli hükümranlığın icra tarzından daha önemlidir;¹⁴ hükümranlığın icra şeklinin yu-

¹³ Bir hükümdarı «Tanrı'nın takdisine mazhar», «tanrısal iradenin yeryüzünde naibi ve temsilcisi», gibi yüce sıfatlarla donatmaları, çoğu zaman, fakat bence haksız yere, bayağı ve başdöndürücü pohpohlamalar sayılarak ayıplanmıştır. Bu sıfatlar bence, bir hükümdara kibir vereceğine, eğer akli varsa (olduğunu düşünmek gerekir) bir iç alçak gönüllülük ilham etmelidir. Çünkü Tanrı'nın yeryüzünde en çok değer verdiği insan haklarını korumak gibi, insan takadini aşan bir görevle görevlendirilmiş olduğunu düşünmeli ve Tanrı'nın bu kutsal emanetine zarar getirmekten her an korkmalıdır. (Kant'ın notu).

¹⁴ Mal'et du Pan, şatafatlı fakat manasız üslubu ile, uzun süren bir tecrübeden sonra, nihayet Pope'un şu bilinen sözünün doğruluğuna kanaat getirmiş olmakla övünür:

«Birakın akılsızlar en iyi hükümet şekli üzerinde tartışsın;
En iyi idare edilen devlet en iyisidir.»

Eğer bu söz, en iyi idare edilen devletin en iyi idare edilen olduğunu anlatıyorsa, du Pan, Swith'in dediği gibi «dağa fare doğurtmuştur.» Yok eğer bu söz, aynı zamanda, en iyi idare edilen dev-

karıda işaret ettiğim gaye ile az veya çok âhenkli olması önemsenmeyecek bir şey de değildir. Şu halde, hukuk fikriyle de bağdaşması için, hükümet şeklinin temsili olması gerekir; ancak bu şekildedir ki, cumhuriyetçi hükümet şeklinin gerçekleşmesi imkân dahiline girer; böyle olmadıkça da, esas teşkilât ne olursa olsun, hükümet keyfi ve müstebittir. Eski sözde cumhuriyetlerden hiçbirisi bu sistemi tanımamıştır; hepsi de, bir kişinininki olduğu zaman yine de katlanılabılır olan, istibdatla sona ermiştir.

Ebedi Barışın Nihai İkinci Maddesi

«DEVLETLER HUKUKU HÜR DEVLETLERDEN KURULU BİR FEDERASYONA DAYANMALIDIR.»

Fertler için olduğu gibi, devletleri teşkil eden milletler için de, tabii halde ve kanunlardan yoksun olarak yaşamak, sadece komşulukları yüzünden bile, bir tehdit yaratır. Bu devletlerden herbiri, kendi güvenliğini teminat altına almak için, beraberce, herkesin haklarını sağlayacak şekilde bir esas teşkilât kurmalarını isteyebilir. Böylece bir milletler federasyonu kurulmuş olacaktır; bununla beraber bu federasyona katılanlar bir tek ve aynı devlet

letin en iyi hükümet şekli, en iyi esas teşkilât olduğunu da anlatıyorsa, bundan yanlış bir şey yoktur; çünkü iyi bir idare şekli hükümet şeklinin de iyiliği bakımından hiçbir şey ispatlamaz. Titus ile Marcus Aurelius'dan hangisi daha iyi idare etti? Hem de birincisinden sonra bir Domitian, diğerinden sonra da bir Commodus iktidara gelmiştir. Halbuki böyle bir şey iyi bir esas teşkilâtda asla olmazdı; onların mevkilerine lâyık olmadıkları daha çok erkenden anlaşılmış ve hükümler kuvvet onları buradan atmış olurdu. (Kant'ın notu)

Kant'ın bu notta bahsettiği Mallet du Pan (1749 - 1800) Fransız İhtilâlinin şiddetli muhaliflerindendi. Mallet du Pan yazısını Londra'da 1793 de şu başlıkla yayınlamıştı: *Considération sur la nature de la Révolution de France et sur les causes qui en prolongent la durée*. Du Pan kitabının sonlarında şöyle demektedir: «Fransız İhtilâlinin beni yanlış yola çevirmediğine emin olunabilir sanırım belirttiğine göre, ben bu taşkınlıkların korkunç anına, onbeş yıldır düşüncemi idare eden ve bir İngiliz şairinin iki mısradan anlattığı şu fikri hakedeceğim: «For forms of government let fools contest; - Whatever is best administred is best.» (Çevirenlerin notu.)

meydana getirmiş olmayacaklardır. Her devlet bir üst (kanun koyucu) ile bir astın (itaat eden, yani halk) münasebetini gerektirdiğinden, bir devlet şeklinde birleşmiş türlü milletlerin tek bir millet meydana getirmelerine inkân yoktur; aksi halde esas faraziye ile çelişmeye düşülmüş olur; halbuki burada bahis konusu olan, kendi sayıları kadar tek tek devletler meydana getiren ve bir tek devlet içinde erimeyen milletlerin karşılıklı haklarıdır.

Vahşilerin, hukukî bir müeyyideye bağlanacakları yerde, hiçbir kaideye tâbi olmıyan bir bağımsızlık aşkı içinde, durmaksızın dövüşmeyi üstün tutmalarına, böylece çılgınca bir hürriyeti, bir esas teşkilât düzenine dayanan makul bir hürriyetten üstün tutmalarına derin bir hor görme duymadan bakabiliyor muyuz? Eğer bu, barbarlık, medeniyet noksanlığı, insanlığın kaba bir alçalışı sayılıyorsa, herbiri bir devlet teşkil eden medenî milletler bu kadar aşağılık bir durumdan, daha da kuvvetli sebeplerle, çıkmak için acele etmek zorunda değil midirler? Halbuki ne görüyoruz? Böyle yapacaklarına, her devlet kendi haşmetini (zira bir halk haşmetinden bahsetmek yersizdir) dışarıdan gelecek herhangi bir müeyyideye boyun eğmemekten ibaret sayıyor. Hükümdar da, kendisini hiçbir tehlikeye atmadan, zaferini, kendilerini ilgilendirmeyen bir dâva uğruna hayatlarını veren binlerce insanı dilediği gibi kullanmakta buluyor. Amerika vahşileri ile Avrupa'dakiler arasındaki esaslı fark, birincilerden bazı kabilelerin düşmanları tarafından yenmiş olması, ikincilerin ise yenilenlerden daha iyi yararlanmayı bilerek onları, tebaalarının sayısını artırmak ve böylece, daha geniş fetihlerde kullanacakları âletlerini çoğaltmak üzere saklamalarıdır.

Medenî - kanunî bir teşkilâtta hükümetlerin müdahaleleri yüzünden kendini gizleyen, fakat milletlerin birbirleriyle münasebetlerinde kendini bütün çıplaklığı ile ortaya seren insan tabiatının sapıklığı düşünülürse, *hukuk* sözünün hâlâ harpçı - politikacılar tarafından ukalâca bir terim sayılarak bir kenara atılmamış ve bu doktrini ilân edecek kadar gözü pek bir devletin ortaya çıkmamış olmasına şaşmak mümkündür; zira devletler Hugo Grotius, Pufendorf, Vattel gibi milletlerin haklarını savunan diğer zavallı tesellileri, bir harp ilânını haklı göstermek için daima anıp durmuşlardır; halbuki, bunların tamamıyla felsefî veya diplomatik bir zihniyetle ka-

'eme almış oldukları düsturların, müsterek yüce bir müeyyide kabul etmemiş devletler için hiçbir bağlayıcı kuvveti olmamıştır. Bir devletin, bu derece saygıya değer otoritelere dayanarak, iddialarından vazgeçtiğinin bir tek örneği bile yoktur. Bununla beraber, bütün devletlerin hukuk fikrine, hiç olmazsa sadece sözle saygı göstermeleri, insanda, henüz uyanmamış olmasına rağmen, ahlâka doğru bir eğilimin varlığına ve bunun kötülük prensibine zamanla üstün geleceğine bir delil sayılabilir. Böyle olmasa idi, harbe girişmek isteyecek devletler hukuk sözünü ağızlarına ya hiç almazlar, ya da, Galyalı bir prensin yorumladığı gibi, yalnız alay için, şu anlamda kullanırlardı: «Hukuk, tabiatın en kuvvetliye, daha zayıfları kendisine itaat ettirmek için sağladığı üstünlüktür.»

Devletlerin haklarını takip usulü, bir alenî mahkemede olduğu gibi dâva usulü değil, sadece harp olabilir; fakat harp ve elde edilirse zafer, dâvalarının da hakkı olduğunu herhangi bir şekilde ispat etmez. Barış andlaşması girişilmiş olan harbi sona erdirirse de, her zaman yeni bir harp için bahane teşkil edebilecek olan harp haline de son verdimiş olmaz; herkes hem dâvacı hem yargıç olduğundan, hiç kimse böyle bir bahanenin haksız olduğunu ileri sürmez. Devletler hukuku, hiçbir kanuna tâbi olmadan yaşayan fertleri bu durumdan çıkmağa zorlayan tabii hukuka da benzemez; devletlerin daha önceden hukuki bir esas teşkilâtları olduğu için, bunlar, kendi aralarında daha şümullü bir düzen kurabilecek olan herhangi bir dış baskıya karşı da masundurlar.

Bununla beraber, bütün ahlâkî kanunların yüce mahkemesi olan Akıl, harbi bir hukukî yol olarak kullanmayı şiddetle tel'in eder; barış halini de mutlak bir mükellefiyet olarak tanır; milletlerarası bir andlaşma olmaksızın barış halinin de kurulmasına imkân bulunmadığından, devletlerin daha özel mahiyette bir ittifakı gerekmektedir; buna da *barış ittifakı* (*foedus pacificum*) adı verilebilir. Barış ittifakı ile *barış andlaşması* (*pactum pacis*) arasındaki fark, barış ittifakının bütün harpleri, barış andlaşmasının ise yalnız bir harbi sona erdirmesindedir. Bu ittifakın gayesi, herhangi bir devlet üzerinde hükümlanlık kurmak değildir; sadece, ittifaka katılan her devletin tabii halde insanlar hakkında olduğu gibi âmme gücünün zorlamasına tâbi olmaksızın, hürriyetini teminat altına almaktır. Bütün devletlere zamanla yayılacak ve onları ebedî barışa

götürecek böyle bir barış ittifakının dayandığı bir federalizmin fikrinin gerçekleştirilebileceğini, yani bir gerçek haline geleceğini ispat etmek mümkündür. Zira, eğer kuvvetli olduğu kadar da aydın olan bir millet, mahiyeti icabı ebedî bir barışa eğilimli hükümet şekli olan cumhuriyet şeklinde kurulma mutluluğuna da ererse, artık böyle bir federatif ittifakın bir merkezi de kurulmuş olacaktır; diğer devletler de, devletler hukuku prensiplerine uygun olarak, kendi hürriyetlerini teminat altına almak üzere, bu merkeze katılabileceklerdir; bu ittifak her gün yeni katılmalarla daha da genişleyecektir.

Bir halk topluluğunun «Artık aramızda hiç bir harp olmaması gerekir; bütün anlaşmazlıklarımızı barış yolu ile sona erdirecek, kanun yapıcı, yürütücü ve yargılayıcı bir yüce iktidar, bir devlet kırmak istiyoruz» demesi anlaşılır şeydir. Fakat eğer bir halk topluluğu «Benimle diğer devletler arasında, karşılıklı haklarımızı teminat altına alan bir yüce kudret tanımamıza rağmen, hiçbir harp olmamalıdır» derse, karşılıklı hakların teminat altına alınacağı güveni, ancak aklın zarurî bir icabı olarak, içtimâî mukaveleyi (toplumsal anlaşmayı) tamamlayan hür bir federasyon fikrine dayanabilir.

Harbe hukukilik tanıyan devletler hukuku fikrinin hiçbir anlamı olamaz; aksi halde, devletler hukuku, haklı olanla olmayı evrensel bir değeri haiz ve her ferdin hürriyetini aynı şekilde sınırlayan kanunlarla değil, fakat hususî düsturlarla, yani kuvvet kullanarak tâyin eden bir iktidarı anlatacaktır. Meğer ki böyle düşünen insanların, birbirlerini öldürmekle ve ebedî barışı, kendileriyle birlikte şiddetin bütün şeametini de yutacak uçsuz bucaksız bir mezarlıkta aramakla iyi bir şey yapmış oldukları anlatılmak istenmiş olsun.

Devletlerin birbirleriyle münasebetlerinde harbe açık kanunsuz durumdan kurtaracak, akla uygun tek yol, tek tek insanlar gibi, vahşî ve başboş hürriyetlerinden vazgeçerek umumî kanunların müeyyidesi altına girmek ve daima gelişerek sonunda bütün dünya milletlerini kucaklıyacak bir milletler devleti (*civittas gentium*) kırmaktır. Fakat, devletler hukuku hakkındaki düşünüş tarzları gereğince, devletler bu yoldan gitmeği asla istememekte ve nazariyede (*in thesi*) doğru olanı tatbikatta (*in hypothesi*) reddetmektedir-

ler; bu yüzden, bir dünya cumhuriyeti hakkındaki müspet fikrin yerine, eğer her şeyin kaybedilmesi istenmiyorsa, menfi de olsa, elde ancak harbi yolundan çevirecek ve bu haksız ve insana yakışmaz ihtirasın sellerini önleyebilecek kadar, devamlı bir ittifak fikri kalmaktadır; fakat daima, bu ittifakın bozulması kâbusu içinde yaşanacaktır. ¹⁵ (*Furor impius intus fremit horridus ore cruento, VERGILIUS*) ¹⁶

Ebedi Barışın Nihai Üçüncü Maddesi

«DÜNYA VATANDAŞLIĞI HUKUKU, EVRENSEL BİR MİSAFİRLİK ŞARTLARI İLE SINIRLANDIRILMALIDIR.»

Bu maddede de, bundan önceki maddelerde olduğu gibi, insanseverlik değil hukuk bahis konusudur. Misafirlikten kastedilen, her yabancınn geldiği memlekette düşmanca muamele görmemesi hakkıdır. Yabancınn hayatını tehlikeye koymamak şartıyla, kendisinin ülkeye girmemesi istenebilir; ama bulunduğu yerde huzuru bozmadıkça, ona karşı da düşmanca davranılamaz. Burada yabancınn bir aile ocağına kabulü bahis konusu değildir; böyle olması için, yabancınn bir süre için ocağın konuğu olarak kabul edilmesini cömertçe sağlayacak özel anlaşmalara ihtiyaç vardır. Burada yalnız ziyaret hakkı, veya bütün insanların yeryüzünün ortak sahipleri olmaları bakımından, birbirlerinin toplumlarına kabul edilmelelerini isteme hakkı bahis konusudur. Dünya küre biçiminde oldu-

¹⁵ Bir kere harp bitip de barış andlaşması akdedildikten sonra, Tanrı'ya şükürler edildiği günün ardından, bir de, milletlerin birbirleriyle münasebetlerini düzenleyecek kanunî bir esas teşkilâta uymağı reddetmekten olduğu kadar, kibirli bir bağımsızlık aşkı içinde özledikleri şey olan, her devletin hakkını bile teslim edemiyen barbar harp yolunu seçmiş olmaktan da insan nev'nin duyduğu pişmanlığı anlatacak bir gün kabul edilmesi pek yakışksız düşmiyecektir. Harpte kazanılmış bir zafer için Tanrı'ya sunulan bu şükran, orduların tanrısına, musevilerin yaptıkları gibi, söylenen bu neşideler, İnsanlığın Babası hakkında ahlâfî kanaatla bağdaşamaz; zira bunlar, milletlerin karşılıklı haklarını arama yolları bakımından oldukça üzüntü verici bir kayıtsızlığı teyid ettikten başka, yığınlarca insan öldürmenin ya da bunların saadetine. yok eîmenin sevincini de açıklar. (Kant'ın notu.)

¹⁶ «Şehirde saygı bilmez korkunç bir çılgnlık kanlı bir ağızla uluyor.»

tün ticaret şirketleri iflâsa sürüklenmişlerdir: köleliğin en insafsız ve en gelişmiş yatağı olan şeker kamışı adalarından gerçek verim elde edememişlerdir; kölelerinden, pek âle övünüleмиyecek gayelerle, donanmalarına tayfa sağlamak ve Avrupa'daki harplerde kullanmak şeklinde, dolambaçlı bir yoldan yararlanmağa çalışmışlardır; kem de bunları yapanlar en fazla sofu olmakla övünen ve haksızlık ummanlarına gömülmüş olmakla beraber, hak yolunda seçkinler oldukları iddiasını dillerinden düşürmiyen devletlerdi.¹⁷

Dünya devletleri arasında kurulmuş azçok sıkı münasebetler, herhangi bir yerde işlenmiş bir haksızlığı her tarafta hissedilmesi derecesine getirmiş bulunduğundan, dünya vatandaşlığı hakkı artık hukukun garip bir tarzda izam ve mübalaga edilmesi şeklinde yorumlanamaz; dünya vatandaşlığı hakkı, iç ve dış hukuku¹⁷ ihtiva eden ve yazılmış kanunlar manzumesinin tamamlanmasında zaruri bir son adım sayılmalıdır; bunun önce esas olarak bütün insanlar için insan haklarını sağlayacak ânme hukukuna, oradan da, istikrarlı bir şekilde yaklaşmakla ancak iftihar edilebilecek ebedî barışa yükselmesi gerekir. Bu da, burada işaret ettiğimiz şartlara uygun olarak gerçekleşebilir.

¹⁷ Anayasa ile devletler hukuku kastedilmektedir. (Çevirenlerin notu.)

t n ticaret şirketleri iflâsa s r klenmi lerdir: köleliğin en insafsız ve en geli mi  yatağı olan  eker kamı ı adalarından gerçek verim elde edememişlerdir; kölelerinden, pek  le  v n lemediyecek gayelerle, donanmalarına tayfa sağlamak ve Avrupa'daki harplerde kullanmak şeklinde, dolambaÇlı bir yoldan yararlanmağa  alı mı lardır; ke  de bunları yapanlar en fazla sofu olmakla övünen ve haksızlık ummanlarına g m lm   olmakla beraber, hak yolunda seÇkinler olduğları iddiasını dillerinden d   rmiyen devletlerdi.¹⁷

Dünya devletleri arasında kurulmuş azçok sıkı münasebetler, herhangi bir yerde işlenmiş bir haksızlığı her tarafta hissedilmesi derecesine getirmiş bulunduğundan, dünya vatandaşlığı hakkı artık hukukun garip bir tarzda izam ve m balaga edilmesi şeklinde yorumlanamaz; dünya vatandaşlığı hakkı, i  ve dış hukuku¹⁷ ihtiva eden ve yazılmamış kanunlar manzumesinin tamamlanmasında zaruri bir son adımı sayılmalıdır; bunun önce esas olarak bütün insanlar için insan haklarını sağlayacak   me hukukuna, oradan da, istikrarlı bir şekilde yakla makla ancak iftihar edilebilecek ebedi barı a yükselmesi gerekir. Bu da, burada işaret ettiğimiz şartlara uygun olarak gerçekleşebilir.

¹⁷ Anayasa ile devletler hukuku kastedilmektedir. ( evirenlerin notu.)

BİRİNCİ EK

Ebedi Barışın Teminatı Hakkında

Bize bu teminatı veren *tabiat* (*natura doedala rerum*) diye adlandırdığımız büyük san'atçıdan başkası değildir. Tabiatın tesadüfî olmıyan mekanik akışı insanlar arasındaki anlaşmazlıktan, hattâ onların iradesine rağmen, âhenk yaratmak gayesini güttüğünü açıkça göstermektedir. İşleyiş kanunları bizce bilinmez, zarurî neticeler yaratan bir sebep olarak düşünce tabiata *mukaddırat* demekteyiz. Dünyanın akışı içinde ortaya çıkan gayesini göz önünde tutarak, insan nev'nin en son ve objektif gayesi bakımından, eşyanın akışını ezelden takdir ve tâyin eden bir yüce sebebin derin hikmeti olarak düşününce tabiata İlâhî Takdir diyoruz. Gerçekten bu İlâhî Takdiri tabiatın san'atkârcasına düzenlediği tertipler aracılığı ile keşfedemediğimiz, hatiâ bu tertiplerden İlâhî Takdiri muhakeme yolu ile de çıkaramadığımız doğrudur. Bunu ancak, eşyayı gayelerine irca ettiğimiz zamanlar yapıldığı gibi, insan san'atına kıyasla, tasavvur ederek anıyabiliriz. Fakat Aklın bize zarurî olarak emrettiği gaye ile (ahlâkî gaye) tabiatın münasebeti ve buna uygunluğu nazari bakımdan deney-üstü ise de, amelî bakımdan (meselâ, tabiatın bu mekanizmayı ebedi barış mükellefiyetini yerine getirmek istikameünde kullanması bakımından dogmatik yoldan sâbit olmuş) bir gerçektir. Akıl, neticelerin sebeplerle olan münasebeti bakımından, imkân dahilindeki tecrübenin sınırları içinde kalmalıdır; böyle olunca da tabiat terimi, burada olduğu gibi, nazariye (din değil) kasdedildiği zaman, insan aklının sınırlarına daha uygun düşen bir sözdür; aynı zamanda, tabiat terimi, tanıyamıyacağımız bir varlığı anlatan ve bizim tarafımızdan, niyetlerinin içine girilmez sırrına varmağa çalışmak gibi, Icarus'un uçuş teşebbüsünden daha cür'et-kârane bir düşünceyi gösteren İlâhî Takdir sözünden daha mütevazidir.

Tabiatın ebedî barışı nasıl teminat altına aldığını daha sarîh olarak belirtmeden önce, geniş sahnesinde yer alan kişilerin durumunu ve onlar için bu barışı zarurî kılan tedbirleri incelemek gerekir.

Tabiatın geçici tedbirleri şunlardır :

(1) Tabiat, insanlara dünyanın her ikliminde yaşayabilme imkânını sağlamıştır;

(2) Eu barınılmaz bölgeleri iskân etmek üzere, harp aracılığı ile, insanları dağıtmıştır;

(3) İnsanları, yine harp aracılığı ile, azçok hukukî münasebetlere girişmeğe zorlamıştır.

Buz Denizini çevreleyen vâsi ovaların her tarafında yosunların bitnesi; bunu karların altından ren geyiklerinin bulup çıkarması, ren geyiğinin kendisinin Ostiak'ı ve Samoyed'i beslemğe ve kızığınaya koşulmağa yaraması; çöllerin tuzlu kumlarının deveyle, sanki bu hayvân bilhassa çöller geçilsin diye yaratılmış gibi, aşılması; yalnız bunlar bile hayranlık uyandımağa yeter. Tabiatın Buz Denizi kıyılarına kürklü hayvanlardan başka, eti ve yağı buradaki halka yiyecek ve yakacak sağlıyan foklarla balinaları doldurmasındaki ihtimam, takip edilen gayeyi daha açık bir şekilde göstermektedir. Daha da harikulâde olan, her türlü bitkiden yoksun bölgeleri, birbir güçlkle bir arada yaşamak için hayvanlara karşı savunmak zorunda olan buraların halkına gemi, silâh ve barınak sağlayacak kereste ile donatmada gösterdiği anahk basiretidir. Fakat her halde insanları bu iklimlere sürükleyen yine harptir. İnsanın itaat ettirmeği ve ehlileştirmeği öğrendiği hayvanlar arasında, dünyanın iskânına başlandığı ilk zamanlarda ilk harp âleti at olmuştur. Fil, kurulmuş bulunan devletlerde, daha sonraları, lüks olarak kullanılmıştır; aynı şekilde bugün ne oldukları bilinmeyen buğdaaygiller familyasının bazı çeşitlerini yetiştirmek, Avrupa'da yalnız yabancı elma ve armut ağaçları olduğuna göre meyva ağaçlarını sökerek başka yerlere dikmek veya aşıl原因arak çoğaltmaak, islâh etmek, ancak toprak mülkiyetinin teminat altına alınmış olduğunu devletleerde doğabilirdi. Fakat bunlar olmadan önce, o zamana kadar kara ve deniz avcılığı ile geçinen ve anarşik bir hürriyet hali içinde yaşayan insanların, kır hayatından tarım hayatına geçimleri, muhte-

mel olarak milletlerarası ticaretin ilk iki maddesi olan tuzu ve demiri bulmaları, bunları uzaklarda ararken, çeşitli milletlerle barışçı münasebetlere girişmeleri, hattâ en uzaktakilerle bile anlaşma halinde toplum ve barış münasebetleri kurmaları gerekmiştir.

Tabiat, düzenini insanların dünyanın her tarafında yaşayabilecekleri şekilde kurmakla, bu hayatın onlar için, hattâ eğilimlerine aykırı olarak ve herhangi bir ahlâki kanunun zoru olmaksızın, boyun eğecekleri bir zaruret teşkil etmesini despotçasına istemiştir. Harp, tabiatın bu gayeye varmak için kullandığı tek yol olmuştur. Tabiat, menşelerinin aynı olduğunu dillerinin aynı olmasından anladığımız insan topluluklarını harp aracılığı ile birbirlerinden ayırmıştır: Meselâ Buzlu Denizin kıyılarında oturan Samoyed'ler kendilerinden iki yüz mil uzakta Altay dağlarında oturanlarla aynı dili konuşurlar; bu iki kavmin arasında binici ve savaşçı olan bir moğol kavmi bulmaktayız; bu ilk iki kavmi, kendiliklerinden kalıp gidemiyecekleri buzlu ve barınlmaz yerlere bu sonuncu kavmin sürmüş olması muhtemeldir. Avrupa'nın en kuzey ucunda yaşayan ve Laponlar adı verilen Finler için de aynı şey olmuştur; bunlar, uzaklıklarına rağmen, dil uygunlukları bakımından yakın akrabaları Macarlar'dan, Got ve Salmat kavimlerin araya girmeleriyle ayrılmışlardır. Yeni Dünya'nın bütün kavimlerinden farklı bir ırkın insanları, belki de birkaç Avrupalı maceracının torunları olan Eskimoları Amerika'nın kuzeyine, Peşeras'ları Ateş Adasına kadar güneye, tabiatın bir yerleştirme aracı olarak kullandığı harp sürmemişse, bunu hangi kuvvet yapmıştır?

Harbin hususî bir saike ihtiyacı yoktur; kökleri bizzat insan tabiatına uzanmış gibidir; hattâ insanın, zafer aşkıyle, her türlü menfaatçı saikden bağımsız olarak sürüklendiği asil bir iş sayılır. Böyle olduğu içindir ki, Amerika vahşileri arasında olduğu gibi şövalyelik Avrupa'sında da askeri secaat, yalnız harp sırasında değil (böylesi yerinde olurdu), fakat harbe sürüklemesiyle de çok şerefli bir haslet sayılırdı; çoğu zaman harbe, bu meziyeti ortaya koymak için girişilirdi; öyle ki, harbe bir nevi asalet atfedilirdi; hattâ, bir Yunanlı'nın «harp, yok ettiğinden daha fazla kötü insan yetiştirdiği için, bir âfettir» dediğini unutarak, harbi insanlığın asil bir imtiyazı olarak öven filozoflar da görülmüştür.

Tabiatın kendi gayesine varmak için, bir hayvan sınıfı sayılabilecek insan nev'ini sevk etmek üzere aldığı tedbirler hakkında bu söylediklerimiz yetiştir sanırım.

Şimdi inceleyeceğimiz mesele şudur; İnsan aklının, kendisine mükellefiyet olarak yüklediği ebedî barışın gerçekleşmesinde tabiatın rolü nedir; aklın emrettiği kanunları nasıl yürürlüğe koymaktadır; öyle ki, insan devlet hukuku, devletler hukuku ve dünya vatandaşlığı hukuku uyarınca, serbest bir şekilde yapması gereken şeyleri yapmadığı takdirde de, tabiatın zorlamasıyla, serbestliğini kayıtlamadan, bunları yine yapmak mecburiyetinde kalmaktadır?

Ben «tabiat bu şeyin vuku bulmasını istiyor» dediğim zaman, bu söz tabiatın bu şeyi bize bir mükellefiyet olarak yüklediği anlamına gelmez; çünkü serbest iradeli varlıklara onları zorlamadan mükellefiyet yükleyecek olan ancak amelî akıldır; fakat, biz bir şeyi isteyelim ya da istemiyelim, tabiat onu kendisi yapar. («*Fata volentem ducunt, nolentem trahunt.*»¹⁸

I. Eğer bir millet, iç anlaşmazlıklar yüzünden, âmme kanunlarının müeyyidelerine tâbi olmamak mecburiyetinde kalmışsa, bu kanunlara tâbi olmağa dışarıdan gelen harp yüzünden mecbur olur; çünkü, az önce açıkladığımız gibi, tabiat her milletin karşısına kendisini baskı altında tutan bir komşu millet koymuştur; bu yüzden her millet diğerlerinin baskısına karşı dayanabilecek bir kudret haline gelmek için bir devlet kurmak zorundadır. Böyle olunca, insan haklarına tamamiyle uygun biricik teşkilât olan cumhuriyetçi esas teşkilât, aynı zamanda, kurulması ve idamesi en güç olanıdır. Hattâ bazı kimseler böyle bir teşkilâtın ancak bir melekler cemiyetinde kurulabileceğini, çünkü bencil eğilimleriyle insanların bu kadar mükemmel bir hükûmet şeklini kurmağa muktedir olmadığını iddia ederler. Fakat tabiat, akla dayanan ve ne kadar övülürse övülsün amelî neticeler vermiyen iradeye yardım etmek için, bizzat bu bencil eğilimlerden faydalanır. Mesele öyle bir devlet kurmaktadır ki (bu da şüphesiz insanların iktidarı içindedir) bu eğilimlerin karşılıklı tesirleri zarar verici neticeleri önlesin veya ortadan kaldırsın; sonunda da, bunlar sanki yokmuş gibi gö-

¹⁸ «Mukadderat azmedenleri yürütür, ayak direyenleri sürükler.» SENECA, *Epist. mor.*, XVIII, 4.

rünerek, akla aykırı düşmesin; herkes de kendisini, ahlâkî bakımdan iyi bir insan sayırsa bile, hiç olmazsa iyi bir vatandaş olmak zorunda görsün.

Bir devlet teşkilâtı kurmak meselesini çözmek, tâbir caizse, şeytanlardan mürekkep bir millet için bile mümkündür (yeter ki zekâları olsun). Meseleyi şu şekilde ortaya koyabiliriz : «Hepsi kendi varlıklarını korumak için kamusal kanunlar isteyen, fakat herbiri kendisini bu kanunlardan muaf tutma yönünde gizli bir istek besliyen akli başında yaratıklardan kurulu bir halk yığını, o suretle düzene sokmalı ve onlara öyle bir esas teşkilât vermeli ki, şahsî düşünceleri birbirine ne kadar aykırı olursa olsun, bunlar, birbirleriyle münasebetlerinde, sanki bu kötü huyları yokmuş gibi bağlanmış olsunlar.» Böyle bir meselenin herhalde bir çözümü olmalıdır. Gerçekten mesele, insanların ahlâkî yönden nasıl islâh edileceği değildir; sadece, insanların uyuşmayan şahsî düşüncelerinin, bir milleti teşkil eden bütün fertleri kanunlara itaat etme zorunda bırakacak, böylece kanunların hâkim olacağı bir barış hali kurduracak şekilde idare etmek için, tabiat mekanizmasından nasıl faydalanılacağıdır.

Teşkilâtları mükemmel olmaktan ne kadar uzak bulunursa bulunsun, mevcut devletler bu söylediklerimizi doğrulamaktadır. Devletler, dış davranışlarında, öz ahlâk prensiplerinin pek fazla bir tesiri olmasa bile, hukuk fikrinin emrettiğine bir derece yaklaşmışlardır (iyi bir devlet esas teşkilâtının ahlâka dayanmasını istemek yerine, böyle bir esas teşkilâtın insanı ahlâkî bakımdan geliştirileceğini ümit etmek gerektir.) Bu örnek, öz mahiyetleri bakımından birbirlerine zıt olan menfaatçı eğilimlerin ortaya koyduğu tabiat mekanizmasının, akıl tarafından, aklın gayesi olan hukuk prensiplerine varmak için kullanılacak bir vasıta olabileceğini, böylece, devletin, iç ve dış barışı gerçekleştirmesini mümkün kılacağını yeter derecede gösterir.

Böyle olunca, tabiat, önüne geçilmez bir tarzda nihâî zaferin hukukta olmasını istiyor demek doğrudur. Yapılması ihmal edileni tabiatın kendisi, fakat hiç de hoş gitmeyecek vasıtalarla, yerine getirir :

«BİR KAMIŞI AŞIRI DERECEDE BÜKERSENİZ. KIRILIR;
ÇOK İSTEYEN AZI DA BULAMAZ.»

BOUTERWECK 18

II. Devletler hukuku fikri komşu ve birbirinden ayrı birçok devletin bağımsızlığına dayanır; böyle bir durum, eğer federatif bir birlik düşmanlıkları önlemiyorsa, bizatihi olarak bir harp halidir; fakat bu durum bile, akıl yönünden, devletlerden birisinin sivrılarak diğerlerini tahakkümü altına almasından ve hepsinin, nihayet, dünya monarşisi içinde eriyip kaynaşmasından iyidir. Gerçekten hükümetlerin yayılma sahası ne kadar genişlerse, kanunların tesirleri de o kadar azalır; ruhsuz bir despotizm, iyilik tohumlarını boğduktan sonra, ergeç anarşiye sürüklenir.

Bununla beraber, hiçbir devlet (veya devlet başkanı) yoktur ki, kendisine sürekli bir barışı, eğer mümkün olsaydı, dünyaya hâkim olarak sağlamak istemesin. Tabiatın arzusu ise başka türüdür: Tabiat, milletlerin birbirleriyle karışmasını önlemek ve onları birbirlerinden ayrı tutmak için iki vasıta kullanır: Dillerin ve dinlerin çeşitli olması.²⁰

Bu çeşitliliğin karşılıklı kin tohumları ihtiva ettiği ve harp için sık sık bahane yarattığı da doğrudur; fakat kültür yükseldikçe ve insanlar prensipler üzerinde görüş birliğine yaklaştıkça, bu çeşitlilik onları, hürriyetin mezarı üzerinde kurulan ve bütün kuvvetleri sıfıra indiren despotizm ile değil, fakat aksine, en canlı bir muhalefet ortasında bütün kuvvetlerin kurdukları muvazene ile meydana getirilen ve teminat altına alınan bir barış içinde anlaşmağa götürecektir.

¹⁹ Bouterweck (1766-1828) Göttingen'de felsefe profesörü idi. (Çevirenlerin notu.)

²⁰ «Dinlerin çeşitliliği» de yersiz bir terimdir. Sanki çeşitli ah-lâklardan bahsetmek mümkünmüş gibi. Din bakımından değil, fakat dinin yerleşmesi ve yayılması tarihi bakımından, bilginlerin inceleme alanına girebilecek çeşitli inançlardan, çeşitli din kitaplarından (Zendavesta, Veda, Kur'an, vs...) bahsedilebilir; fakat bütün insanlar ve bütün zamanlar için ancak bir tek din vardır. Dinî inançlar ve kitaplar, zamana ve yere göre değişik olabilecek, dinin yayıcı araçlarından başka bir şey değildir. (Kant'ın notu.)

III. Tabiat, her devletin gerek hile gerekse zor kullanarak, hattâ devletler hukuku prensiplerine uygun olarak, bir araya toplamak istediği milletleri, bilgeli bir davranışla birbirinden ayırmakta ise de, aynı şekilde dünya vatandaşlığı hakkı kavramının yalnız başına zulüm ve harbe karşı yeter derecede koruyamayacağı bu milletleri, aralarındaki menfaat ortaklığı aracılığı ile yine birleştirmektedir. Burada, ergeç her devlete hâkim olan ve harple bağdaşmaz ticaret zihniyetini düşünüyoruz : Devletin kullanabileceği vasıtalarından en emini para kuvveti olduğundan, devletler kendilerini, ahlâkî âmillerin tesiriyle olmasa bile, asil barış eseri için çalışmak ve herhangi bir yerde bir harp tehdidi doğarsa, bunu, sanki bu hususta daimî bir ittifak akdetmişler gibi, arabuluculukla önlemeğe gayret etmek zorunda görürler; çünkü harp maksadıyla büyük birleşmeler ancak pek nadir olarak kurulabilir; bunların başanlı olması ise daha da enderdir. İşte tabiat ebedî barışı, insanların tabii eğilimlerinin kendisine has mekanizması ile, böylece teminat altına alır: bu teminat her ne kadar ebedî barışın ileride kurulabileceği hakkında nazari kehanetlerde bulunmağa elverişli değilse de, amelî bakımdan böyle bir kehanette bulunmağa elverişlidir; ayrıca bu teminat sırf hayal mahsulü olmıyan bu gaye uğrunda elimizden geleni yapmağı bizim için bir mükellefiyet haline sokar.

İKİNCİ EK

Ebedi Barışın Gizli Maddesi

Âmme hukuku anlaşmalarında gizli bir madde, objektif bakımdan, yani muhtevası bakımından, bir tenakuz teşkil eder; fakat sübjektif bakımdan, yani bu maddeyi yazdıran ve alenen bunun yazarı olduklarını ilân etmekle vekar ve haysiyetlerini tehlikeye düşürmekten çekinen kimseler bakımından, böyle bir gizli madde pek âlâ mümkündür.

Bu çeşit tek mümkün madde şöyle olabilir :

«HARP İÇİN SİLÂHLANMIŞ DEVLETLER. EBEDİ BARİŞİ MÜMKÜN KILACAK ŞARTLAR HAKKINDA FİLOZOFLARIN DÜSTURLARINI GÖZÖNÜNDE TUTMALIDIRLAR.»

Gerçi, diğer devletlere karşı takip edecekleri hareket tarzı hakkında, kendi tebaaları durumunda bulunan filozoflardan fikir almak, tabiatıyla en akıllı sayılması gereken devletin teşri otoritesini küçümsemek gibi görünebilir; bununla beraber, filozoflara danışmak yine de akıllıca bir davranıştır. Devletler maksadlarını açığa vurmadan, filozofları fikirlerini bildirmeğe teşvik etmeli, yani onları, harbe ve barışa dair genel düsturlar üzerinde serbestçe ve alenen konuşmakta hür bırakmalılardır; zira, susturulmadıkları takdirde, filozoflar zaten kendiliklerinden konuşacaklardır. Bunun için de devletler arasında özel anlaşmalara ihtiyaç yoktur; çünkü teşri aklın evrensel prensipleri bunu gerektirmektedir.

Bununla beraber, burada devletin, hukukçuların (devlet kudretinin temsilcilerinin) mütalâalarına filozofların prensiplerini üstün tutması gerektiği iddia edilmemektedir; sadece filozofların fikirlerinin dinlenmesi istenmektedir. Hakkın terazisi ile adaletin kı-

hıcmı sembol olarak seçmiş bulunan hukukçu, kılıcını yalnız her türlü yabancı tesirleri hukuktan uzaklaştırmak için kullanmaz; ke-
felerden biri¹ isteğine uygun durumda değilse, kılıcını da oraya ka-
tabilir (*voe victis!*). Gerçekten, böyle bir şiddetli istek, aynı za-
manda, hattâ ahlâkî bakımdan bile, filozof da olmıyan hukukçunun
karşısına sık sık çıkar. Meslekî eğilimi onu, yalnız müspet kanunla-
rı uygulamaya sevkeder, yoksa bu kanunların düzeltilmeğe muh-
taç olup olmadığını araştırmağa değil. Hukukçunun görevleri, bu
şartlar altında, fakülteler dizisinde hukuka, ilâhiyat ve tıp fakülte-
leri gibi, ilk sıralardan birini sağlar. Felsefe fakültesi bu birleşmiş
kuvvetlerin altında ve çok aşağılarda bir yer işgal eder. Böyle ol-
duğu için, meselâ felsefe hakkında ilâhiyatın ve diğer iki fakülte-
nin nedinesi olduğunu söylerler. Fakat asıl sorulması gereken «fel-
sefe lâmba elde, daima hanımının önünde mi gider, yoksa eteğinin
ucunu mu taşır?» sorusuna kimse yanaşmaz.

Kıralların filozof ve filozofların kiral olmasını beklememeli ve
bunu dilememelidir; çünkü iktidarda olmak, aklın muhakeme ka-
biliyetini ifsat eder. Fakat kıralların veya, eşitlik prensibi altında
yaşayan kiral - milletlerin, filozofları ortadan kaldırmaya veya sus-
turmaya kalkışmamaları, aksine onları alenî olarak konuşturmaları
gerekir; böyle yapmak, kendi işleri ve davranışları hakkında dai-
ma aydınlatılması gereken iyi bir hükümet idaresinin başlıca şar-
tıdır. Kaldı ki filozoflar, tabiatları icabı, gerçeğe ihanet edemiyecek-
leri gibi kendi aralarında şahsî dâva birliği yapma ehliyetleri de ol-
madığından, bunlar propagandacılık töhmetinden de beri kalırlar.

E K L E M E

KESİM I

Ebedi Barış Konusunda Ahlâkla Politika Arasındaki Zıtlık Hakkında

Hareketlerimizde uymamız gereken mutlak kaidelerin toplamı olması bakımından, objektif anlamında ahlâkın zaten başlı başına amelî bir gayesi vardır. Bir taraftan ahlâkın bütün otoritesini vazife fikrine bağlamak, diğer taraftan da bu vazifenin yerine getirilmez olduğunu söylemek, bizzat vazife fikrini ortadan kaldıracığı için abesttir (*ultra posse, nemo obligatur.*) Böyle olunca, bir nevi tatbikî hukuk olan politika ile, hukukun nazariyesi olan ahlâk arasında (nazariye ile tatbikat arasında) zıtlık olamaz; meğer ki ahlâktan anlaşılan, ihtiyatkârlık kaidelerinin toplamı, ya da şahsî menfaati en çok sağlayacak yolları gösteren nazariye olsun; bu ise, her türlü ahlâkın varlığını reddetmek olurdu.

Politika «yılanlar kadar ihtiyatlı olun» der; ahlâk buna bir sınırlama koyar: «ama kumrular kadar da saf.» Eğer bu iki düsturun aynı emir içinde bağdaşmalarına imkân yoksa, politika ile ahlâk arasında bir mücadele, bir zıtlık var demektir; fakat bu iki düsturun birleşmesi mutlaka zarurî ise, zıtlık fikri abesttir; hattâ, politika ile ahlâkın nasıl bağdaştırılacağı sorusunu bir mesele olarak ortaya koymağa da lüzum yoktur. Her ne kadar «dürüstlük en mükemmel politikadır» cümlesi tatbikat tarafından maalesef sık sık yalanlanmış bir nazariye ise de, yine nazarı olan «dürüstlük her türlü politikadan daha iyidir» düsturu, hiçbir zaman cerh edilemediği gibi, politikanın da en esâsî şartlarından biridir. Ahlâk sınırının bekçisi olan Tanrı, kudret tanrısı Jupiter önünde boyun eğmez;

çünkü Jupiter'in kendisi de mukadderata boyun eğmektedir. Bu şu demektir : Akıl, önceden tayin ve tesbit edici sebepler dizisini kucağına kadar aydınlığa kavuşmamıştır; ancak bu sebepleri bilmektir ki akla, arzularımıza uygun olacaklarını ummağa yetecek kadar tanıdığımız beşerî faaliyetlerin, tabiat mekanizmasına uygun olarak ortaya çıkan, iyi ya da kötü sonuçlarını önceden kesin olarak görme inkârını verecektir. Fakat bizim, aklın nihai gayesi olan vazifeye, hikmet kaidelerine uygun olarak sadık kalmamız için gerekeni, akıl açıkça belli edecek şekilde aydınlatmaktadır.

Bu böyle olmakla beraber, ahlâkı basit bir nazariye sayan tatbikatçı, bizim bu cömert ümidimizi, yerine getirilmesi gereken vazife ve bunun mümkün olduğu hususunda bizimle aynı fikirde olmasına rağmen, haşin bir şekilde yok etmeğe çalışır; ona göre, insan tabiatı ebedî barışın gayesine erişmek için gerekeni hiçbir zaman istemiyecek mahiyettedir.

Şüphesiz bu gayeye varmak için bütün insanların ferdan kanunî bir teşkilât içinde hürriyet prensiplerine uygun olarak yaşamak istemleri, yani unumî iradenin tevzi edici vahdeti olması kâfi gelmez; herkesin hep beraber bu durumu istemesi, yani unumî iradenin müsterek vahdeti de olması gerekir. Bu ise, hiç de kolay olmayan, insanlar arasında medenî bir topluluk kurma meselesinin çözümünde zarurî bir şarttır; ferdî iradelerin bu çeşitliliğinden başka, müsterek bir irade sağlayacak şekilde, hepsini birleştirecek bir sebep de gerekmektedir; bunu hiçbir ferdî irade yapamaz. Böyle olunca, bir esas teşkilât düzenini tatbikatta yürürlüğe koymak ancak, sonradan bu teşkilâta da temel olan, kuvvetle olabilir. Bu yüzden nazariye ile tatbikat arasında teadlar doğması beklenmelidir; çünkü kanun koyucunun bir vahşi sürüsünden meydana getirdiği bir millete, unumî iradeye dayanarak hukukî bir teşkilât kurma ihtimamını bırakacak kadar ahlâklı davranmasını istemek beklenemez.

Fakat şöyle denilebilecektir : İktidarı bir kere ele geçiren, artık halkın kendi kanunlarını kendisinin yapmasına katlanamaz. Kendi kanunlarından başka kanun tanımayan bir devlet de, diğer devletlere karşı haklarını korumak konusunda, bu devletlerin kararları ile kendini bağlı saymayacaktır ; hattâ, dünyanın bir parçası

kendisini diğerk bir parçasına karşı üstün hissederse, bu parçayı ele geçirmek ve hâkimiyeti altına alarak kendi kudretini büyütmek fırsatını kaçırmıyacaktır. Böylece, bizim iç' hukuk, devletler hukuku ve dünya vatandaşlığı hukuku üzerindeki bütün düşündüklerimiz de, nihayet boş ve gerçekleşmez bir idealden başka bir şey olamıyacaktır; halbuki, insan tabiatının ampirik prensiplerine dayanan ve kendi düsturlarını tesbit etmek için dünyada olup bitenler hakkında bilgi edinmeği hor görmiyen bir tatbikat, ancak böyle bir tatbikat, politikasının yapısını dayandıracığı kadar sağlam bir temel bulmağı ümid edebilir.

Şüphesiz, eğer ne hürriyet ne de buna dayanan herhangi bir ahlâkî kanun varsa, eğer vuku bulan veya vuku bulabilecek her şey, tabiatın mekanizmasından başka bir şey değilse, o zaman, tatbiki bilgi, insanları idare etmek için bu mekanizmayı kullanma san'atı olan politikadan ibaret olur; hukuk kavramı da manasız bir hayalden başka bir şey olmazdı. Fakat aksine, eğer hukuk kavramını politika ile bağdaştırmak ve hukuku politikanın sınırlayıcı şartı yapmak zarurî görünürse, her ikisinin birleşmesinin mümkün olduğunu kabul etmek gerekir. Ben, ahlâkçı bir politikacı, yani yalnız ahlâkın alenen söyliyebileceğı prensiplerden başka prensip tanımayan bir devlet adamı tasavvur edebilirim; fakat, devlet adamının menfaatlarına göre bir ahlâk biçen bir politikacı - ahlâkçıyı aklım kat'iyen almaz.

Ahlâkçı - politikacının davranışını düzenliyen prensip şudur : Eğer bir devlet'in teşkilâtında veya bir devletin diğeriyle münasebetlerinde, önüne geçilememiş hatalar bulunursa, bu uğurda şahsî menfaatlarını feda edecek olsalar bile, ellerinden geldiğı kadar bu hataları düzeltecek yolları aramak ve aklın gözlerimiz önüne ideal bir örnek olarak koyduğı tabii hukuka yaklaşımağı çalışmak, bilhassa devlet başkanları için bir yazıfedir. Bununla beraber, eski bir teşkilât yerine derhal konulabilecek bir yenisi elde bulunmadan, bir devletin veya bütün devletlerin cemiyet bağlarını koparmak, ahlâkın tasvip ettiğı siyasî hikmetle tezağ teşkil edeceği gibi, böyle bir kusuru derhal ve şiddetle düzeltmeğe kalkışmak da tamamiyle abes olacaktır. İdarecilerden istenecek tek şey, sürekli bir şekilde bu gayeye, yani hukuk kaidelerine uygun en mükemmel teşkilâta, yaklaşmak için bu çeşit islâhatları yapmak zarureti

daima göz önünde bulundurmalarıdır. Bir devlet mevcut esas teşkilâtına göre, despotça bir iktidarın boyunduruğundan henüz kurtulamamış olsa bile, millet kanun otoritesinden başka bir kuvvet tanımama fikrinin tesirini duyacak hale gelinceye ve ilkel haklarının gerektirdiği gibi kendi kanunlarını yapabilecek duruma varıncaya kadar, cumhuriyet tarzında bir idareye malik olabilir. Fakat eğer, fena bir esas teşkilâtın yarattığı bir ihtilâl, şiddetli ve kanun dışı yollarla daha iyi bir teşkilât kurulmasını sağlamışsa, bu ihtilâle açık veya gizli olarak katılmış olanları cezalandırma hakkının olmasına rağmen, halkı eski teşkilâta dönmek hususunda zorlamağa cevaz verilemez. Devletlerin dış münasebetlerinde de, hiçbir devlet, hattâ dış düşmanları nazarında en tehlikeli olan istibdatçı bir teşkilâtı bile bırakmağa, bu devlet diğerlerince yutulmak tehlikesi ile karşı karşıya bulunduğu müddetçe, zorlanamaz; bu islâhatın daha elverişli bir zamana tâliki gerekir.²¹

Tatbikatta müstebit ahlâkçılar, bazı çok acele tedbirler alarak veya tavsiye ederek, politikaya kötülük ederlerse de, tecrübe onların çok geçmeden yine tabiat yoluna sevkeder. Fakat ahlâkı da niyetlerine ve gayelerine uyduran politikacı - ahlâkçılar, hukuka aykırı prensipleri meşru göstermek için, insan tabiatının, aklın emrettiği iyilik fikrini gerçekleştirmeğe muktedir olmadığı bahanesini öne sürmekle, her türlü iyiye doğru gidişi ellerinden geldiği kadar imkânsız kılarlar ve böylece, hukukun ihlâlini ebedileştirirler.

Bu politika mütehasısları, bilmekle övündükleri bu tatbiki ilimle uğraşacak yerde, halen hükümrân iktidarı, yalnız kendi menfaatlarını kaybetmemek için, övmekle meşgul olurlar; bütün mil-

²¹ Bu söylediklerimiz aklın müsaade kanunlarının bir sonucudur. Adaletsizlikle lekelenmiş bir hukukun tamamıyla değiştirilmesi herşey kendiliğinden bir islâhata elverişli olacak olgunluğa gelinceye kadar ya da bu olgunluk barışçı yollarla meydana getirilinceye kadar geri bırakılabilir. Mükemmel olmaktan uzak bir esas teşkilât bile, acele bir islâhatın sebep olacağı anarşiden üstündür. Politika, şu halde, eşyanın mevcut durumunu islâh etmeği kendisine vazife edinecektir; fakat daha despotça bir baskıyı mübah saydırmak için, bunlardan, devamlı tek prensip olan hürriyet prensibine dayanan esaslı bir islâhat hususunda faydalanacaktır. (Kant'ın notu.)

leti, hattâ ellerinden gelse, bütün dünyayı feda edecek âdi manevralara başvururlar. Aynı hal, kanun yapıcılığı ile uğraşmamış, meslekten yetişme hukukçuların da başına gelir. Bunlar, yürürlükteki kanunlar üzerinde düşünmekle değil fakat mevcut mevzuatı uygulamakla görevli olduklarından, onlarca en mükemmel kanunlar yürürlükte olandır, veya bunlar üst makamlarca değiştirilince yerine konandır; bu hukukçuları, alışmış oldukları mekanik düzenden hiç bir şey ayıramaz. Bununla beraber, kendilerini her türlü şartlara uydurmada maharetleri onları, sanki hukukun evrensel prensipleri ile devlet idaresi hakkında da düşünebilirlermiş zehabına kapılacak şekilde kibirli yapar. Bunlar, işleri yüzünden pekçok insanla tanışırlar; bunun için de insanı tanıdıklarını sanarak övünürler; halbuki insanlarla tanışmak başka, insanı tanımak başka şeydir; insanı tanımak için, insan tabiatını daha yüksek bir yerden müşahade etmek gerekir. Müşahedeleriyle iftihar ederek, bu sefer âmme hukuku ve devletler hukuku teşkilâtını ele aldıkları zaman da, ancak bu konulara geçimsiz bir zihniyet getirmekten ve istibdatçı bir iradenin zorla kabul ettirdiği baskı kanunlarına dayanan muhakeme tarzlarını uygulamaktan başka bir şey yapamazlar; halbuki akıl, hukukî müeyyidenin sadece hürriyet prensiplerine dayanmasını ister; bu da bir devlet teşkilâtını devamlı yapacak biricik temeldir. Bu son fikir üzerinde tatbikattan yetişmiş hukukçu pek az düşünür; çoğu zaman hukuka da aykırı düşerek, bugüne kadar gelmiş geçmiş teşkilâtlar arasında en mükemmelini tesbit etme meselesini, tecrübeye dayanarak çözmek ister.

Böyle yaparken de, açığa vurmamağa çalışarak, kullandığı bazı düsturlar şu sofizmalarda toplanabilir :

I. *Önce yap, sonra da özür dile. (Fac et exusa)* : Kendi devletine ya da komşu bir devlete ait bir hakkı gaspetmek için elverişli hiçbir fırsatı kaçırmaz; bunu yaptıktan sonra, bu hareketini mazur ve meşru göstermek daha kolay ve ince bir tarzda yapılabilir; (hele yüce iktidar, aynı zamanda, iradesine gözü kapalı itaat edilmesi gereken kanun koyucuda ise.) Önce bir şiddet hareketinde bulunmak, sonra da özür dilemek, ikna edici sebepler aramaktan ve itirazları dinlemekle vakit kaybetmekten çok daha zahmetsizdir. Bu cür'etin kendisi bile, yaptığının meşruluğu hakkında derunî bir

kanaat ifade eder; nihayet Başarı Tanrısal (*Bonus Eventus*) en mükemmel avuçtadır.

II. *Ne yapmışsan inkâr et. (Si facisti nega)* : Ne suç işlemişsen inkâr et. Meselâ, halkın ümitsizliğe ve bu yüzden isyana sürüklemek için neler yapmışsan, hiçbirinin suçunu üzerine alma; aksine, kabahati, tebaalarının inatçılığına yükle. Eğer bir komşu memleketi istilâ etmişsen, kabahatın insan tabiatında olduğunu iddia et; sebep olarak da, sen başkalarından önce davranmasaydın, onların bunu senden önce yapmayacaklarından ve senin olan şeyleri ele geçirmeyeceklerinden emin olmadığını söyle.

III. *Ayır, buyur, (Divide et impere)* : Halkın içinde seni kendilerine baş olarak (eşitler arasında birinci, *primus inter pares*) seçmiş imtiyazlı bazı şefler mi var, onları birbirine düşür ve halkla aralarını boz; daima halkın tarafını tutar görün ve halkı kendisine daha büyük bir hürriyet vaadî ile oyal; az sonra herşey mutlak bir şekilde senin iradene tâbi olacaktır. Ya da yabancı devletlere mi göz diktin, onların arasına anlaşmazlıklar sok; daima en zayıfı koruma bahanesi ile, bu devletleri birbiri ardından hâkimiyetin altına almak için en emin yol budur.

Artık kimsenin bu siyasi düsturlara kanmadığı malûmdur; çünkü bunlara evrensel bir şekilde herkes tarafından bilinmektedir; o kadar ki, bu düsturlarda haksızlık aşırı derecede göze batıyor diye kimsenin aklına bunlardan utanmak bile gelmemektedir. Utanacakları şey bu düsturların açığa vurulması değil (zaten bunların ahlâkîlik derecesi hakkında hepsi aynı şeyi düşünmektedir), fakat bu düsturların uygulanmasında karşılaşacakları başarısızlıktır. Ama ne de olsa, hangi yollardan elde edilirse edilsin, kudrétlerini daima büyütme demek olan siyasî şeref yine de ellerinde kalmaktadır.²²

²² Eğer devlet halinde birleşmiş insanlara âdeta kök salmış olmasından şüphelenilirse ve bu hukuka aykırı duygular barbarlıktan arta kalan bir medeniyet noksanlığına atfedilirse, bu kötülük devletlerin dış münasebetlerinde açıkça ve inkâr edilmez bir şekilde görülür. Her devletin içinde bu kötülük kanunlarla örtülmüştür; çünkü vatandaşların karşılıklı şiddete başvurma eğilimleri hükümetin yüksek otoritesince bastırılmıştır; bu da, sadece cemiyetin tümüne zahirî bir ahlâkîlik (*causae non causae*) vermekle kalmaz, aynı zamanda, meşru olmayan eğilimlerin kaynaşmasını önliyerek ahlâkî kaidelerin gelişmesini kolaylaştırır ve böylece insanların

Gayri ahlâkî bir politikanın milletleri, tabiat hali olan harp halinden barış haline götürmek için başvurduğu bütün bu dolambaçlı yollar, insanların ne hususî ne de âmme münasebetlerinde hukuk fikrinden sıyrılmadıklarını gösterir; bu, aynı zamanda, politikalarını basit ihtiyatkârlık prensiplerine dayandırmaya alenen cesaret edemiyerek, bilhassa devletler hukukunda görüldüğü gibi, âmme hukukuna boyun eğmeği reddetmediklerini de ortaya koyar; aksine, tatbikatta hukuk fikrinden uzaklaşmak ve hukukun menşei hile ile işbirliği etmiş şiddete irca etmek için her türlü kurnazlığı ve gizli kapaklı yolları düşünmekle beraber, hukuka gereken bütün saygıyı gösterdiklerini de açıklar. Artık, bizatihi haksızlığı olmasa bile, bunu gizlemek için kullanılan bütün sofizmalara bir son verelim; dünya devletlerinin bu sahte temsilcilerini, hukukun değil fakat sanki emir yetkisi kendilerinde imiş gibi bir eda takındıkları kuvvetin tarafını tuttuklarını itiraf etmeğe zorluyalım. Bunun için de, bunların kendilerini ve başkalarını aldatmak maksadiyle başvurdukları göz boyamacılığını ortaya koyalım; ebedî barışa varmak niyetinin dayandığı yüce prensibi keşfedelim; ve buna engel olan her kötülüğün, politikacı - ahlâkçının işe ahlâkçı - politikacının durmak istediği noktada başlamasının sebep olduğunu, prensipleri gayeye uydurmakla (yani sapanı atların önüne koşmakla), ahlâkî politikayla bağdaştırmak olan kendi gayesini yok etmekte olduğunu belirtelim.

hukuka saygı duymalarını sağlar. Gerçekten herkes, diğerlerinin de aynı şekilde hareket edeceğinden emin olsa, kendisinin de hukuk fikrini kutsal tutacağı düşüncesindedir. İşte hükümet ona bu teminatı bir dereceye kadar vermekte ve böylece ahlâkîliğe dar bir yol açmaktadır; bu, henüz bizatihi olarak hukuk fikrine bir saygı yaratmasa bile, karşılık beklemeden vazife yapmayı sağlayarak, kendiliğinden ve menfaatten uzak saygıya götürür. Fakat herkes, kendisi hakkında iyi şeyler düşünmekle beraber, başkalarının kötü duygular beslediğini düşünmekten de kendini alamaz; bu yüzden de herkes diğerleri hakkında, bunların gerçek bir değeri olmadığı kanaatını taşır. Bunun nereden doğduğunu burada incelemeyeceğiz; şu var ki, bununla insan tabiatı suçlandırılmaz. Şunu söylemekle yetinebiliriz: hukuk fikrine herkesin göstermek mecburiyetinde olduğu saygı bizi de buna uymak mecburiyetinde bıraktığı için, diğerlerinin davranışı ne olursa olsun, herkes kendisinin hukuka uyması gerektiğini kabul eder. (Kant'ın notu.)

Eğer ameli felsefenin hiçbir yerde kendisi ile çelişmeye düşmesi isteniyorsa, ameli akıl meselelerinin çözümünü için, her şeyden önce bu melekelerin maddi prensiplerden mi, yani iradenin konusu olan gayeden mi, yoksa suri (şekli) prensiplerden mi, yani dış münasebetlerde yalnız hürriyete bağlı olan ve «o şekilde hareket et ki, gayen ne olursa olsun, düsturunun umumî bir prensip halini almasını isteyebilesin» şeklinde ifade edilen prensipten mi başlamak gerektiği meselesini çözmek lâzımdır.

Meselenin çözümüne hiç şüphesiz bu son prensipten başlamak lâzımdır; çünkü bu prensip, bir hukuk prensibi olması bakımından, mutlak bir zarureti ihtiva eder; halbuki birinci prensip ancak bazı tecrübi şartlar düşünülürse, yani gayenin önceliği farzedilirse ve faaliyetimizin konusu gayeye bu yoldan varmak ise, zaruri bir mahiyet alır; bu gaye (meselâ ebedî barış gibi) aynı zamanda bir vazife olursa, o zaman da bunun bizim dış fiillerimizin şekli prensibi olan düsturlardan çıkarılması gerekecektir. Halbuki birinci prensip, yani politikacı - ahlâkçıyı ilgilendiren mesele (âmme hukuku, devletler hukuku ve dünya vatandaşlığı hukuku meselesi) tamamiyle teknik bir meseledir (*problema technicum*); buna karşılık ikinci prensip, yani ahlâkçı - politikacıyı ilgilendiren mesele ahlâkî bir meseledir (*problema morale*); ahlâkçı - politikacı ebedî barışa büsbütün farklı bir yoldan varmağa, politikacı - ahlâkçının aksine bunu yalnız maddî bir şey olarak değil fakat aynı zamanda vazifeye karşı gereken saygının yaratacağı bir netice olarak da temenni eder.

Birinci meselenin, yani siyasi ihtiyatkârlık meselesinin halli için, geniş bir tabiat bilgisi gerekmektedir; çünkü tabiat mekanizmasından, kabul edilmiş siyasi gaye istikametinde faydalanma bahis konusudur; bütün ihtiyatkârlığın sonucu ne olursa olsun, ebedî barışa varmak yine de askıda kalacaktır. Bunun doğruluğunu kabul etmek için, âmme hukukunun üç dalına bir bakmak yetecektir. Halkı, devlet içinde, mümkün olduğu kadar uzun müddet hem itaat hem de refah içinde tutmak hususunda en elverişli yol hangisidir? Sert bir idare mi, yoksa gururu okşıyacak şekilde rütbelere dağıtmak mı? İktidarda bir kişinin olması mı, yoksa birçok başın bir araya gelmesi mi? Bu hususlarda kesin hiçbir şey söylenemez. Tarih bize bütün hükümet şekilleri hakkında (yalnız ahlâkçı - poli-

tikaamın tasavvur edebileceği gerçekten cumhuriyetçi hükümet şekli hariç), birbirini tutmayan örnekler vermektedir. Tam yetkili devlet adamlarının emirlerine dayandığı iddia edilen devletler hukuku ise, bu bakımdan, daha da müphemdir; hattâ tatbikatta manada yoksun bir sözden başka bir şey olarak da görünmemektedir; çünkü devletler hukukunun dayandığı sözleşmelerin ne gibi durumlarda muteber olınıyacaklarını tesbit eden istisnalar hakkındaki maddelerde açığa vurulmuş bir içten - pazarlık (ihtirazî kayıt) saklıdır.

Buna karşılık ikinci mesele, yani ahlâkçı - politikacının meselesi için hal tarzı ise herkes tarafından kolayca bulunur; bu hal tarzı politikacının hilâkârlıktaki ayıbını açığa vurarak, doğrudan gayeye götürür; bununla beraber, bütün elverişli fırsatlardan faydalanarak hissettirmeden gayeye yaklaşılmasını isteyen ihtiyatkârlığın öğütlerini de gözönünde tutar.

Bu, şu demektir : «Her şeyden önce ameli aklın hükümranlığı nı ve adaletini arayın; o zaman gayeniz de (yani ebedî barışın hayırlı tesirleri) zarurî olarak gerçekleşecektir.» Çünkü ahlâk kendi prensiplerinin münasebetlerini bakımından bizatihî bir özelliği haizdir. Ahlâk gayesine ne kadar az yönelirse, yani maddî veya manevî menfaati ne kadar az gözetirse, bu gayeyi o kadar çok elde eder. Zira bir milletin, veya birbiriyle çeşitli münasebetlere girişmiş milletlerin haklarını *a priori* olarak düzenliyen umumî iradedir. Böyle olduğu içindir ki, daima uygulanmak şartıyla, bütün iradelerin meydana getirdiği birlik, hattâ tabiat mekanizmasına göre, istenilen tesiri yaratacak ve aynı zamanda hukuk fikrinin gerçekleşmesinin sebebi olacaktır.

Meselâ, bir halkın ancak hürriyet ve çeşitlik haklarına dayanarak devlet halinde kurulması ahlâkî bir prensiptir; bu prensip ihtiyatkârlığa değil, ödev²³ dayanır. Politikacı - ahlâkçılar, cemiyet

²³ Kant'ın «ödev» kavramı, sadece ıvazsız, tek - taraflı mükellefiyet yükleyen dinî ve ahlâkî normlara uyma anlamına gelmektedir. «Mükellefiyet» karşılığı hak bahşeden hukukî normlar ise iki yönlü muhtevasıyla ahlâk kaidelerinden farklılık gösterirler. (Çevirenlerin notu.)

halinde toplanmış insanların, bu prensipleri zayıflatan ve güdülen gayeyi yıkan tabii mekanizması üzerinde boşu boşuna düşünüp dururlar; sözlerini eski ve yeni zamanlarda kurulmuş esas teşkilâtlardan, meselâ temsili sisteme dayanan demokrasilerden, aldıkları örneklerle beyhude yere ispat etmeğe yeltenirler; fakat söyledikleri dinlenmeğe bile deymez. Çünkü insanı, kendilerini dünyanın en sefil yaratıkları saymaları için hür olmadıklarını bilmekten başka noksanları olmayan diğer canlı makinelerle bir tutan bu bozucu nazariye ile, politikacı - ahlâkçılar, bahsettikleri bu kötülüğü kendileri yaratırlar.

Biraz fazla serbestçe söylenmiş olmakla beraber bir gerçeği de belirten «*Fiat iustitia, perat mundus*» düsturu şöyle çevrilebilir : «Adalet yerini bulsun da, isterse dünyanın bütün habisleri mahvol-sun»; atasözü haline gelmiş bu düstur, açıkgozlüğün ve şiddetin bütün pürüzlü yollarını kesen cür'etli bir hukuk prensibidir. Yalnız düsturu yanlış anlamamak gerekir : Bu düstur, hakkımızı ahlâkî ödevle bağdaşamayacak tarzda, büyük bir şiddetle kullanmamız müsaadesini vermez; fakat bu düstur, kuvvetlileri, bazı kimselere karşı duydukları nefret diğer bazılarına karşı da besledikleri şefkat yüzünden, kimsenin hukukunu çiğnememek zorunda bırakır; bu prensibin kabulü, önce, devlet içinde, öz hukuk prensibine dayanan bir iç esas teşkilât kurulmasını gerektirdiği gibi, sonra da bu devletle komşuları veya daha uzak devletler arasında uyumsuzlukların (bir evrensel devlete benzer şekilde) kanunî yollardan çözülmesini sağlayacak bir birlik kurulması sonucuna varmaktadır. Yukarıda bahis konusu edilen düstur sadece şu fikri anlatmaktadır: Siyasî düsturların her devleti bunlardan çıkarmağı umacağı refah ve saadete dayandırılmaması gerekir; bu düsturları kurarken dikkati maddî gaye, yani her devletin arzuladığı şey üzerinde toplamamalıdır; böyle bir gaye, politikaya, düsturlarını tecrübeden çıkarması hali hariç, bir ilk prensip hizmetini de göremez ; devletin düsturları, maddî neticeleri olunrsa olsun *o priori* olması gereken öz ödev fikrinden çıkarılmalıdır. Dünya, kötü insanların azalmasıyla yıkılacak, batacak değildir. Ahlâkî kötülüğün, tabiatından ayrılmıyan şu özelliğı vardır : Bilhassa kötü düşüncelilerin birbirleriyle olan münasebetlerinde ahlâkî bakımdan kötülük kendisiyle çarpı-

şır; kendi kendisini ifna ederek yerini, ağır bir ilerlemeyle, ahlâkî iyilik prensibine bırakır.

Şu halde objektif bakımdan (nazariyede), ahlâkla politika arasında zıtlık yoktur. Tatbikatta, sübjektif bakımdansa, insanların bencil eğilimleri yüzünden daima böyle bir zıtlık mevcut olacaktır. Böyle bir mücadele de daima faziletin üstünlüğünü sağlayacaktır (*Tu ne cede malis, sed contra audentior ito.*)²⁴

Faziletin en cesaretli hamlesi, bize zorla kabul ettirilebilecek kötülöklere ve fedakârlıklara sarsılmaz bir şekilde karşı koymasından çok aldatıcı yalanının ve hain sofizmalarının bizi insan vefasızlığının bütün suçların özürü olduğuna inandırmaya yeltenen, iğimizdeki o kötü prensibe saldırması ve onu yenmesidir.

Tatbikatta politikacı - ahlâkçı şöyle diyebilir : Hükümdarla halk, veya kendi aralarında milletler, birbirlerine karşı harp etmek için kuvvet ve hile kullanarak, ebedî barışın biricik temeli olabilecek hukuk fikrine saygı göstermemekle suçlu durumuna düşmelerine rağmen, birbirlerine karşılıklı olarak haksızlık işlememektedirler. Çünkü bunlardan birisi, kendisine karşı aynı derecede kötü niyetli olan diğerine karşı ödevini yerine getirmesse, bunlar birbirlerini yoketmekle lâıyk oldukları cezayı adilâne bir surette çekiyorlar demektir; maalesef, bu mücadeleden geriye bu oyunu yüzyıllarca sonraya götürecek ve böylece gelecek nesillere korkunç derecede uyarıcı örnekler vermeye yetecek kadar insan kalmaktadır. Dünyanın akışını düzenliyen İlâhî Takdir, insanda hiçbir zaman yok olmıyan ahlâkî prensibi muhafaza ettirmekle kendini yeniden doğrultmaktadır; çünkü insan kafasının devamlı gelişmeleri aklı da yavaş yavaş geliştirir; bu gelişmeler hukuk fikrini ahlâkî prensibe daha kolayca uyabilecek bir hale getirdiği gibi, bunu ihlâl edenleri de daha kolayca suçlu duruma sokar. Eğer insan nev'inin hiçbir zaman islâh olmayacağını kabul edersek, belirttiğimiz gibi bozuk ahlâklı bir ırkın mevcudiyetini, hattâ yaratılmış olmasını haklı gös-

²⁴ «Felâkete boyun eğme, aksine ona cesaretle karşı koy.» VERGILIUS, Aeneis, VI, 95.

terecek hiçbir ilâhî sebep öne sürülemez. Fakat nazari hükümlerde bulunurken haddimizi de aşmamamız gerekir; sonsuz kırvet idrakinizin çok ötelerindedir.

İşte hukuk prensiplerinin tatbik kabiliyeti olmadığı kabul edilse sürüklenecek acıklı sonuçlar bunlardır. Şu halde bu prensiplerin objektif gerçekliğini kabul etmek gerekmektedir. Tecrübeye dayandırılmış politika ne kadar itiraz ederse etsin, bir devletin içinde halkın, ya da birbirleriyle münasebetlerinde çeşitli devletlerin uyacakları prensipler bunlardan ibarettir.

Gerçek politika ise, daha önce ahlâka gerekli saygıyı göstermeden bir adım bile atmaz; aslında güç ve karmaşık bir san'at olan politika, ahlâkla birleştiği zaman böyle olmaktan çıkar: Ahlâkla politikanın bağdaşamadığı hallerde, ahlâk, politikanın çözemediği düğümleri koparır. İnsan hakları, idareyi ellerinde bulunduran iktidar sahiplerinin ne derece fedakârlığı bahasına olursa olsun, daima kutsal tutulmalıdır. Burada, ahlâkla politikayı aynı ölçüde gözetmeğe imkân da yoktur; ahlâkla menfaat arasında ortalama bir yer tutan pragmatik şartlar altında ortalama bir hukuk da düşünülemez; politika ahlâk önünde dize gelmelidir; ancak böylelikle ki, politika, sönmek bilmez bir ışıkla parıldayacağı bir mertebeye, yavaş yavaş bile olsa, yükselmeği umabilir.

KESİM II

Âmme hukuku Deney - üstü (transzendental)

Kavramlarına Göre Politika ile Ahlâk

Arasındaki Âhenk Hakkında

Âmme hukukunu, devlet içinde insanlar arasında, hattâ devletler arasında, tecrübenin ortaya koyduğu çeşitli münasebetler bakımından göz önünde tutar da, hukuk bilginlerinin yapageldikleri gibi her türlü konudan tecrit ederek düşünürsem, geriye yine şekli bakımdan zarurî bir unsur olan *alenîyet* kalır. Alenîyet olmadan adalet de olamaz; zira adalet ancak *alenî* olarak düşünülebilir; aksi halde hukuk da ortadan kalkar; çünkü adalet olmadan hukuk da olamaz. Herhangi bir hukukî iddiamın alenî olarak ortaya atılabil-

mesi gerekir; her dâvada bu vasfın bulunup bulunmadığını, yani iddia sahibinin prensiplerini aleniyete döküp dökemeyeceğini anlamak çok kolaydır; böyle olunca, bu bize, aklın *a priori* olarak sağladığı bir kıstas hizmetini görebilir; bu kıstası, öne sürülen hukukî iddianın (*practensio iuris*) haklı olup olmadığını anlamak için, derhal, nazari aklın bir nevi tatbikatı şeklinde kullanabiliriz.

Böylece âmme hukuku ile devletler hukuku kavramlarının tecrübeye dayanarak ihtiva edebilecekleri şeylerin hepsini (meselâ insan tabiatının müeyyideyi zarurî kılan sözde kötü tarafını) bir kenara bırakırsak, âmme hukukunun *deney - üstü (transzendental)*²⁵ formülü diyebileceğimiz şu cümle elde edilir :

«Başka insanların haklarıyla ilgili olan ve dayandığı düsturlar aleniyetle uzlaşmayan bütün fiil ve hareketler hak ve adalete aykırıdır.»

Bu prensip sadece ahlâkî ve fazilet doktrini bakımından, zarurî bir prensip olmakla kalmaz; aynı zamanda insan haklarıyla ilgisi bakımından hukukî bir prensiptir. Gerçekten, takip ettiğim gayeyi yok etmeden açığa vurulamıyacak, başarı kazanması için gizli tutmam gereken ve herkesi tasarılarıma karşı ayaklandırmaksızın ortaya atılamıyacak bir düstur, herkesi tehdit eden bir adaletsizliktir; bunu akıl *a priori* olarak görür.

Kaldı ki bu prensip, tamamiyle menfi bir prensiptir; çünkü sadece neyin başkalarının haklarını ihlâl ettiğini göstermeye yarar; bu, bir mütearife gibi, isbata ihtiyaç göstermiyecek şekilde aşikâr ve kesindir; ayrıca âmme hukukundan alınmış aşağıdaki örneklerde görüleceği gibi, bu prensibin uygulanması da kolaydır.

I. *Âmme hukuku (ius civitatis)* yani iç hukuk bakımından, çoğunluğun güç halledilir saydığı fakat aleniyet prensibinin kolayca çözümlendiği bir mesele ile karşılaşırız : İhtilâller, istibdatçı bir iktidarı (*non titulo, sed exercitio talis*) yıkmak için bir milletin başvurabileceği meşru bir yol mudur ? Milletin haklarını ihlâl eden bir tiranı tahtından indirmekle, şüphesiz, hiçbir kötülük işlenmiş

²⁵ «Transzendental» terimi transcend kökünden gelmektedir ve «aşma», «yükselme» anlamındadır. Bu terim eski dilde «mutaal» terimiyle karşılanırdı. Kant'a göre, deneyden bağımsız bütün *a priori* kavramlar transzendental'dir. (Çevirenlerin notu.)

olmaz; fakat, tebaanın haklarını bu şekilde elde etmeye çalışmalarının haksız olduğunda da şüphe yoktur; eğer tebaa bu mücadelede sinde alt olursa, bundan sonra da en şiddetli cezalara çarptırılırsa, bunun adaletsizlik olduğunu öne sürerek şikâyetle bulunamaz.

Bu meselenin, hukuk prensiplerinden çıkarılacak dogmatik bir tündengelimle çözümlenmesi istenirse, lehte ve aleyhte pek çok delil ortaya atarak tartışmak mümkündür; fakat âmine hukukunun deney - üstü aleniyet prensibi bizi bütün bu güçlüklerden kurtarır. Bu prensibe göre, bir millet, içtimai mukavelenin tesisinden önce, günün birinde, ayaklanmak niyetinde olduğunu açıkça söylemeğe cesaret edebilip edemeyeceğini bir düşünsün. Derhal görülür ki, eğer bir millet, bir esas teşkilât kurarken, bazı durumlarda hükümdara karşı kuvvet kullanma hakkını mahfuz tutarsa, hükümdara karşı üstün bir hakkı sahip olmuş bulunacaktır; hükümdar da hükümdar olmaktan çıkacaktır; bu şart, esas teşkilâtın bir hükmü haline getirilmek istendiği zaman, esas teşkilâtı kurmak mümkün olmayacaktır; millet de mukavele ile güttüğü maksada erişemeyecektir. Ayaklanmanın haksız oluşu, bu ayaklanmaya imkân veren düsturun aleniyete dökülmesiyle, gayeye varışı imkânsız kılmasından anlaşılır; şu halde, zarurî olarak, bunu gizli tutmak gerekecektir. Fakat devlet başkanı bakımından böyle bir zaruret yoktur; devlet başkanı ihtilâlcileri, bunlar önce kendisinin esas teşkilâtı ihlâl etmiş olduğu iddiasında bulunsalar bile, ölümle cezalandıracağını çekinmeden ilân edebilir, herbirini herkese karşı koruyabilme kudretine malik olmasa, herbirine kumanda etme hakkını da haiz olmayacağı için, devlet başkanının karşı durulmaz ve dokunulmaz bir kudreti olması gerekir (Netekim bu prensibin bütün esas teşkilâtlarca da böyle kabul edilmesi zarureti vardır.) Böyle bir kudreti olduğuna inanan bir hükümdar, düsturlarını ilân etmekle kendi gayelerine aykırı davranmış olmaktan da korkmaz. Bu prensibin bu kadar aşikâr olmıyan bir neticesi de şudur: eğer millet başarılı bir ayaklanma yaparsa, hükümdar, tahtından inerek tebaa durumuna düşeceği için, tekrar tahta çıkmak üzere yeni bir ihtilâle teşebbüs etmemelidir; fakat geçmişteki idaresi hakkında hesap vermek endişesiyle de karşı karşıya bırakılmamalıdır.

II. *Devletler hukuku bakımından:* Devletler hukukunun olması için hukukî bir hale ihtiyaç vardır; (bu hukukî hal, insanın

gerçek hak sahibi olmasının dış şartıdır.) Bir âmme hukuku olması bakımından, devletler hukuku, herkese hakkını gösteren umumî iradenin aleniyete dökülmesi fikrini de önceden ihtiva eder. Bu hukukî halin (*status iuridicus*), bir devlet esas teşkilâtının dayandığı zorlama kanunlarından farklı olarak, yukarıda sözünü ettiğimiz, çeşitli devletlerden kurulu federasyon gibi, serbest ve daimî bir birliğe dayanan aslî bir mukaveleden doğması gerekir.

Tabii halde, hakikî ve hükmi şahısları gerçekten birbirine bağlayan bir hukukî halin yokluğunda, ancak hususî hukuktan bahsedilebilir. Burada da, politika ile, hukuk doktrini olarak anlaşılan, ahlâk arasında bir çelişme görmekteyiz; bu çelişme ise, düsturların aleniliği prensibinin uygulanması ile kolayca ortadan kaldırılabılır. Şu şartla ki, milletler federasyonunun gayesi ancak barışın idamesi olmalı, federasyon fetih amacı gütmemelidir. Aşağıda, politika ile ahlâk arasında çelişme yaratan birkaç mesele ile onların çözüm yollarını gösteriyorum :

1. Eğer bir devlet başka bir devlete, bir eyaleti terk etmeği, malî ya da herhangi bir diğer yardım vaatetmişse, sözünü tuttuğu takdirde kendi güvenliği tehlikeye girecekse, şu iki yoldan birine başvurmakla sözünden dönebilir mi : bir hükümdar olarak, hareket tarzı hakkında kimseye hesap vermiyecek bir durumda bulunmaktır; sonra da, devletin en yüksek memuru olması bakımından, devlete hesap vermekle mükelleftir; böylece, birinci sıfatıyla herhangi bir taahhüt altına girmişse, ikinci sıfatı sayesinde bu taahhütten kurtulabilmektedir.

Fakat bir devlet veya bu devletin başkanı, bu düsturu benimseydiğini açığa vurursa, diğer devletler onunla münasebetten kaçınacaklar veya bu çeşit iddialara karşı koymak için aralarında birleşeceklerdir; bu da politikanın, bütün kurnazlığına rağmen, samimî davranmakla, takip ettiği gayeyi elden kaçıracağını, dolayısıyla sözü geçen düsturun haksız olduğunu ispat eder.

2. Korkunç bir kudret (*potentia tremenda*) halinde gelişen bir devlet komşuları için kaygı kaynağı olduğu zaman, bu devletin diğerlerini, isterse, baskısı altına alabileceğini düşünerek, daha az kuvvetli olanlar, bu büyük devlet kendilerine önceden bir haksızlık işlemese bile, birleşerek ona saldırma hakkına sahip midirler ?

Bu düsturu açıkça savunacak bir devlet, felâketten kurtulmak yerine, onu sür'atle üzerine çekmiş olacaktır. Çünkü üstün devlet diğerlerinden önce davranacaktır; küçük devletlerin aralarında birleşmeleri ise, *divide et impere* usulünü iyi kullanmasını bilene karşı ancak zayıf bir savunma örgüsü olacaktır. Politikanın bu düsturu, açığa vurulduğu zaman, gayesini kendi eliyle yok eder; bu yüzden de haksızdır.

3. Eğer küçük bir devlet, bir büyük devletin muhtelif bölgeleri arasındaki hayati irtibata engel olacak bir durumda bulunuyorsa, bu büyük devlet küçük devleti hâkimiyeti altına alabilir ya da onu ilhak edebilir mi?

Her şeyden önce, büyük devletin böyle bir düsturu açıkça savunamayacağını anlamak kolaydır; çünkü ya küçük devletler daha çabuk davranarak ona karşı birleşecekler, ya da diğer büyük devletler bu avı kendileri için ele geçirmeye kalkacaklardır; bu yüzden büyük devletler de karşı karşıya gelmiş olacaklardır. Böylece bu düstur, aleniliğe vurulmasıyla uygulanabilir olmaktan da çıkacaktır; bu da onun haksız olduğuna delildir. Bu haksızlık çok yüksek bir derecede de olabilir; çünkü konusu ne kadar küçük olursa olsun haksızlığın kendisi çok büyük olabilir.

III. *Dünya vatandaşlığı hukuku bakımından* : Burada bundan bahsetmiyeceğim; çünkü devletler hukukuna yakın benzerliği yüzünden, dünya vatandaşlığı hukukunun düsturlarını göstermek ve değerlendirmek de kolaydır.

Devletler hukuku düsturlarının alenilikle bağdaşmazlığı prensibi, politika düsturlarının, hukuk doktrini olarak anlaşılan ahlâkla uyuşmadığı durumları anlamak bakımından mükemmel bir kıstas olarak belirlemektedir. Şimdi hangi şartlar altında bu düsturların devletler hukuku ile bağdaştığını görmek kalıyor. Gerçekten, bir düsturun aleniliğe dökülmüş olması, bu düsturun haklı da olmasını gerektirmez; çünkü mutlak olarak her şeyin üstünde bir kudrete sahip bir kimse, düsturlarını gizlemeğe de ihtiyaç duymaz.

Devletler hukukunu gerçekleştirmede ilk şart, her şeyden önce genel olarak bir hukukî halin mevcut olmasıdır. Barışı idame ettirmekten başka gayesi olmıyan bir devletler federasyonunun, devletlerin hürriyeti ile bağdaşabilecek tek hukukî hal olduğunu daha önce görmüştük. Politikanın ahlâkla bağdaşması da, ancak federatif bir birlikle gerçekleşebilir; bu birlik de hukuk prensipleri bakımından *a priori* ve zarurîdir; her türlü politikanın hukukî temeli, en geniş anlamıyla, bu çeşit meşru bir federalizme dayanır; başka türlü olursa, bütün ustalığı ihtiyatsızlıktan ve gizli haksızlıktan ibaret kalır. Böylesine aşağılık bir politikanın, cezvitlerinkini bastıran bir kazüistiği vardır. Başlıca usulleri de şunlardır: sırasında kendi menfaatına göre yorumlayacağı (meselâ *de fait et de droit* ²⁶ *status quo* ayırımını yorumlama) terimler kullanmağa çalışarak kalemeye alınmış andlaşmalarda açığa vurulmuş bir ihtirazi kayıtla (*reservatio mentalis*) hareket etmek; başkalarına kötü niyet atfeden olabilircilik (*probabilismus*); onlarda muhtemel bir üstünlük imkânını gerçekten var sanarak, barışçı devletleri kundaklamayı kendisi için hukukî bir sebep kabul etmek; nihayet, bir büyük devletin dünyanın en büyük iyiliğini işlemek bahanesiyle küçük bir devleti yutmasını kolayca affedilecek ufak bir kabahat sayan felsefi safsata (*peccatum philosophicum, peccatillum bagatelle*) ²⁷.

Ahlâkı bilediği gibi kullanan politikanın bu iki yüzölçüğünü, bu düsturlardan herhangi birini kendi gayelerine uydurmak için gereken bahaneyi de kolayca bulabilir. İnsanlara sevgi duymak gibi insan haklarına saygı duymak da bir ödevdir; fakat birincisi şarta bağlı bir ödev, ikincisi ise mutlak ve zarurî bir ödevdir; yani in-

²⁶ Metindeki *de fait et de droit* terimi, Kant'ın Almanca metninin de Fransızcadır. Bu denemenin Fransızca ve İngilizce çevirilerinde de böyle bırakılmıştır. (Çevirenlerin notu.)

²⁷ Bütün bu düsturların uygulanmasıyla ilgili örnekler Saray müşaviri Bay Garve'nin «Ahlâkla Politikanın Bağdaştırılması Hakkında» (1788) adlı eserinde vardır. Kitabın yazarı sayın bilgin, daha eserinin baş tarafında, bu meseleye tatmin edici bir cevap veremediğini itiraf etmektedir; fakat ahlâkla politikanın bağdaştırılmasının iyi bir şey olduğunu kabul ettikten sonra buna karşı öne sürülebilecek itirazların hepsine cevap verilemeyeceğini itiraf etmek, bu itirafı kötüye kullanabilecek durumda olanlara büyük bir imkân sağlamıyor mu? (Kant'ın notu.)

san sevgisinin tatlı meyline kendinizi bırakmazdan önce, bu ikinci ödevi aykırı hareket etmemiş olmamızdan kesin olarak emin bulunmamız gerekir. Politika, insanların haklarını kendilerinden üstün olanlara bırakmaları hususunda, birinci anlamda (etik anlamında) ahlâkla kolayca bağdaşabilir; fakat hukuk doktrini olarak anlaşılan ahlâk önünde politikanın dize gelmesi gerekirken, politika böyle bir ahlâkla herhangi bir anlaşmaya yanaşmamayı uygun bulur ve bütün ödevleri sadece hayırhahlık şeklinde yorumlamayı tercih eder. Halbuki, ne olduğu belli olmıyan bu ışıktan korkan desiseci politika filozoflara düşündüklerini açıklamak imkânı tanımasıydı, felsefe, aleniyet yoluyla, onun bütün düsturlarının gerçek mahiyetini ortaya dökerdi.

Bu maksadla ben, âmme hukukunun şu şekilde ifade edilebilecek deney - üstü ve müspet başka bir prensibini teklif ediyorum:

«Gayelerine erişebilmeleri için açıkça ortaya konulmaları gereken bütün düsturlar, hem hukuka hem de politikaya uygundur.»

Gerçekten bu düsturlar gayelerine ancak aleni olmakla erişebilirlerse, bu takdirde âmmenin umumî gayesine (saadete) de uygun olmaları gerekir; böyle olunca, bunlar, esas görevi herkesin halinden memnun olacağı bir durum sağlamağa uğraşan politikayla bağdaşmaktadır. Eğer bu gayeye, ancak alenilik yolundan, yani her türlü itimatsızlık sebebini ortadan kaldırarak erişilmesi gerekirse, bu düsturların âmmenin hukukuyla da bağdaşması gerekir; çünkü bütün gayeler arasında âhenk ancak bu yoldan sağlanabilir. Bu prensibin açıklanmasını ve tartışılmasını başka bir fırsata bırakıyorum; burada, bu prensibin sadece deney - üstü olduğunu ilâve edeceğim; bu sebeple bu prensip her türlü ampirik şartlardan (saadet nazariyesinden), maddî kanun düşüncesinden uzak olarak, sadece umumî kanunilik şekli bakımından ele alınmak gerekir.

Eğer âmme hukukunun hükümranlığını gerçekleştirmek, yerinde bir ümidin de desteklediği bir ödev ise, aslında mütarekeden başka bir şey olmadığı halde şimdiye kadar yanlış olarak barış andlaşmaları adı verilen andlaşmaların yerine geçecek Ebedî Ba-

rış, boş bir fikir değil, fakat çözümünü yavaş yavaş elde eden ve gayesine her an biraz daha yaklaşan bir meseledir; zira aynı ilerlemelerin gitgide kısalan zamanlarda gerçekleşeceğini ümit etmek gerekir.

SİYASAL BİLGİLER FAKÜLTESİ YAYINLARI

Yayın No.	M ü c e l l e f f i	Kitabın adı	Fiyatı Krs.
1	(*) Hüseyin Aynı Göktürk	Miras Hukuku	190
2	(*) Cezmi Ercin	Bütçe Nazariyatı ve Tatbikatı	125
3	(*) Ethem Menemencioglu	Devletler Umumi Hukuku Cilt 1	230
3	Ethem Menemencioglu	Devletler Umumi Hukuku Cilt 2	150
4	(*) H. Atif Kuyucak	Ticaret Hukuku	200
5	(*) H. Atif Kuyucak	Muhasebe Prensipleri	300
7	(*) H. Atif Kuyucak	Para ve Banka Cilt 1	300
8	(*) Celâl Aybar	İstatistik Dersleri	165
9	(*) Adolf Merkl (Çeviren : B. T. Şaman)	Umumi İdare Hukuku	300
10	(*) Ali Fuat Başgil	Anayasa Hukuku Dersleri	350
11	(*) Z. M. Aslan	Devletler Hukuku Dersleri	750
12	(*) Ernst Reuter	Komün Bilgisi	200
13	(*) Bülent Nuri Esen	Medeni Hukuk	
14	(*) Aziz Köklü	Türkiyede Para Meseleleri	250
15	(*) H. Aynı Göktürk	Türk Medeni Hukuku Cilt 1	600
15	(*) H. Aynı Göktürk	Türk Medeni Hukuku I. Kitap	485
16	(*) Fehmi Yavuz	Köy İdaremizin Maliyesi	200
18	(*) Turhan Feyzioğlu	İdare Hukukunda Empezizyon Nazariyesi	150
19— 1	(*) Turhan Feyzioğlu	Kanunların Anayasaya Uygunluğunun Kazal Murakabesi	550
20— 2	(*) İ. H. Karafakih	Hukuk Muhakemeleri Usulü	470
21— 3	(*) Fehmi Yavuz	Ankara'nın İmanı ve Şehirciliğimiz	200
22— 4	(*) İ. H. Gürelli	İl İdaresi	600
23— 5	Z. M. Alsan	Müşterek Emniyet Problemi	110
24— 6	Sadun Aren	Verset Vergisi Üzerinde Bir Deneme	260
25— 7	(*) Arif Payaslıoğlu	Siyasi Partiler	200
26— 8	(*) Yavuz Abadan	Ämme Hukuku ve Devlet Nazariyeleri	700
27— 9	Seha L. Meray	Milli Yetki Meselesi	330
28—10	(*) Kudret Ayiter	Medeni Hukukta Tasarruf Muameleleri	270
29—11	Z. M. Alsan	Silâhsızlanma Problemi	180
30—12	(*) Ahmet Sükrü Esmer	Siyasi Tarih 1919-1939	500
31—13	(*) Fehmi Yavuz	Şehircilik Ders Kitabı	330
32—14	Bahri Savaş	İnsan Hakları	500
33—15	A. Suat Bilge	Tebanın, Yabancı Memleketlerde Diplo- matik Himayesi	250
34—16	(*) Fahir H. Armaoğlu	Seçim Sistemleri	300
35—17	(*) Erwin Graue (Çeviren : Ne- jat Bengül)	İktisat Ders Notları II. Fasikül	200
36—18	İ. H. Gürelli	Devlet Sürası	600
37—19	(*) Cahit Talas	Sosyal Güvenlik ve Türk İşçi Sigortaları	300
38—20	Roy G. Blakey (Çeviren: Re- şat Aktan)	Maliye Ders Notları I. Fasikül	350
39—21	1 Maliye Enstitüsü	Türkiyede Ziraî Makinalaşma	400
40—42	(*) Marshall E. Dimock (Çevi- ren : Nermin Abadan)	Ämme İdaresinin Prensipleri	150
41—23	(*) Cumhur Ferman	Bilanço Teorileri	350
42—25	2(*) Cahit Talas	Avrupa Memleketlerinde Kira Politikası	120
44—26	Reşat Aktan	Türkiyede Ziraat Mahsulleri Fiyatı	800
45—27	(*) Hamit Sadi Selen	Türkiye Coğrafyasının Anahatları	460
45—27	3 İ. H. Ülkmen	Ämme Maliyesi	175
46—28	(*) Cahit Talas	İçtimai İktisat Dersleri	900
47—29	(*) Cemal Mihçioğlu	Personel İdaresinde Beşeri Münasebetler	500
48—30	(*) Bülent Daver	Türkiye Cumhuriyetinde Lâyiklik	500
49—31	(*) Cemal Aygen	Teşriî Faaliyetinden Dolayı Devletin Hu- kukî Mesuliyeti	250
49—31	4 Rıza Turgay	Federal Almanyada Merkez Bankacılığı	75
50—52	(*) Nermin Abadan	Halk Efkârı	400
51—33	Şehircilik Enstitüsü	İşkin ve Şehircilik Haftası Konferansları	350
51—53	5 Bedrettin Seyhan	Garbi Almanyada Federal Cumhuriyetinde İstihlak Vergileri	100
52—34	(*) Ernest Kurnow (Çeviren : S. Aren)	Araştırma El Kitabı	100
53—35	(*) G. H. Flanz (Çevirenler : S. Mardin, N. Erder, A. Sinan- oğlu)	XIX. Asır Avrupasında Anayasa Hareket- leri	200
54—36	Ernest Kurnow (Çeviren : S. Aren)	Türkiyede Bütçenin Hazırlanışı	175

Yayın No.	Müellifi	Kitabın adı	Fiyatı Kır.
55—37	6	Gıyas Akdeniz	40
56—38	7	Louis Pommery (Çeviren : C. Talas	700
57—39	Arif T. Payashoğlu	Seçimler ve Oy Verme Üzerinde Yapılan Araştırmalarda Kullanılan Metodlar	200
53—40 (*)	A. Corvine	An Outline of Turkish Provincial and Local Government	150
59—41	S. K. Obut	Türk Hukukunda Yabancı Hakiki ve Hükmi Şahısların Aynı Haklardan İstifadesi	400
61—43	8	İstihdam ve Gelir Hakkında 1955 - 64 Arası 10 Yıllık İtalyan Gelişme Programı ...	225
62—42	8	Türk Devlet Muhasebesi Üzerinde Düşünceler	75
63—45	Ernest Kurnow	The Turkish Budgetary Process	250
63—45	9	H. Laufenburger (Çeviren : Turgut Omay)	225
64—46	10(*)	Nazif Oker	225
65—57	Fehmi Yavuz	Şehirciliğimiz Hakkında Mukayeseli Raporlar	200
66—48	11(*)	G. Jéze	870
68—50	13	Richard Stone (Çevirenler : S. Aren ve A. Karasmanoğlu, Nejat Bengül)	200
69—51	İbrahim Öğretmen - F. Yavuz	Sosyal Hesaplar ve İktisadi Modeller	110
70—52 (*)	Akif Erginay	Ankara'da 158 Gece Kondu	300
71—53 (*)	Hans Freyer (Çeviren : N. Abadan)	Mukayeseli Bütçe	500
72—54 (*)	Cahit Talas	Sosyolojiye Giriş	120
73—55 (*)	A. Corvine - L. Barber	Sendika Hürriyeti	700
74—56	Dr. Fahri Armaoğlu	Organization and Functions of Turkish Ministries	575
75—57	Dr. Şeref Gözübüyük - Dr. Suna Kılı	Amerikan - Japon Münasebetlerinin On Yılı (1931 - 1941)	500
76—58 (*)	Dr. İsmail Türk	Türk Anayasa Metinleri	1050
77—59	Müşterek Yayın	İktisadi Gayeli Mali Yardımlar	300
78—60 (*)	Ş. Gözübüyük - Z. Sezgin ...	Kaza ve Vilâyet İdaresi Üzerinde Bir Araştırma	1000
79—61	Şehircilik Enstitüsü	1924 Anayasası Hakkındaki Meclis Görüşmeleri	600
80—62	İst. İk. Fak. ve S. B. F. Müşterek yayın	İkinci İskân ve Şehircilik Haftası Konferansları	720
81—63 (*)	Feyyaz Göleüklü	Lectures on Economic Development	1450
82—64 (*)	Dr. Cemal Mihçioğlu	Ceza Davasında Şahıs Hürriyeti	1420
83—65	Mazhar Hıçşasmaz	Amerika Birleşik Devletlerinde Kadroların Sınıflandırılması	185
84—66 (*)	T. B. Balta, B. Savaş, Y. Abadan	Muzaaf Muhasebe Usulünün Kurucusu Luca Paciolo Eseri ve Tesirleri	500
85—67	Mümtaz Soysal	Rapports Préparés pour le Congrès des Sciences Politiques à Rome	2100
86—68 (*)	Seha L. Meray	Demokratik İktisadi Planlama için Siyasî Mekanizma	750
87—69	Albert L. Sturm - C. Mihçioğlu	Devletler Hukukuna Giriş. Cilt 1	2750
88—70	Albert L. Sturm - Cemal Mihçioğlu	Türk Amme İdaresi Bibliyografyası	250
89—71	Hollis B. Chenery (Çeviren : Nejat Bengül)	Bibliography on Public Administration in Turkey	100
90—72	Çeviren : Halûk Ülman	Gelişme Politikaları ve Programları	400
91—73	Doç. Dr. Cemal Mihçioğlu - Y. Günal	Müstakbel İdareciler için Tahsil içi Bir Staj Programı	1500
92—74	Doç. Dr. N. Abadan	Bürokrasi	2010
93—75	Doç. Dr. M. Gönlübol	Barış Zamanında Sahil Sularının (Karasuları ve Bitişik Bölge) Hukukî Statüsü	420
94—76	Prof. Dr. Y. Abadan - Prof. B. Savaş	Türkiye'de Anayasa Gelişmelerine Bir Bakış	625
95—77	Şehircilik Enstitüsü	3 üncü İskân ve Şehircilik Haftası Konferansları	2850
96—78	Prof. Seha L. Meray	Devletler Hukuku II'nci Cilt	

Yayın No.	Ens. No.	Müellifi	Kitabın adı	Fiyatı Krş.
97-79		S. B. F.	Armağan	1500
98-80		Prof. Dr. Y. Abadan	Devlet Felsefesi	2000
99-81		Prof. F. Yavuz	Şehircide Aranan Vasıflar	475
100-82		Prof. Dr. T. B. Balta	İncelemeler	550
		Prof. R. Saveri		
101-83		Dış Münasebetler Ens.	Devletler Hukuku Öğretimi Symposiumu	400
102-84 (*)		Doç. Dr. Besim Üstünel ...	Modern Ekonomilerde Para (Para Teorisi Para Politikası)	700
103-85		İsmail H. Ülkmen	Mahalli İdareler Maliyesi	3120
104-86		Prof. Dr. Cahit Talas	Avrupa İktisadi Camiası İçinde Sosyal Politikamızın Muhtemel Gelişme İstikametleri	115
105-87		Doç. Dr. Reşat Aktan	Müşterek Pazar Karşısında Türkiye Ziraatı	600
106-88		Dr. Tükkaya Ataöv	Sovyet Rusya'da İşçilerin Bugünkü Durumu	450
107-89		Doç. Dr. Besim Üstünel ...	Milletlerarası İktisadi Birleşmeler Teorisi (Avrupa Müşterek Pazarı ve Türkiye) ...	950
108-90		Prof. B. Saveri	Yeni Fransız Anayasası	375
109-91		Doç. Dr. C. Ferman	Banka İşletmelerinde Maliyet Muhasebesi ve İşletme Bütçeleri	300
110-92		Mazhar Hıçşmaz	Ticari Muhasebe Problemleri	1400
111-93		Cevat Geray	Şehir çânlarının başlıca tatbik vasıtaları	1000
112-94		Prof. Sadun Aren	İstihdam, Para ve İktisadi Politika	725
1	(*)	A. T. J. Matthews	Emergent Turkish Administrators	565
1		A. J. T. Matthews (Çeviren : N. Abadan)	Yetişen Türk İdarecileri	500

MÜŞTEREK TERCÜMELER SERİSİ

1	J. D. Millet (M. Soysal) ...	Devlet Plânlarının Hazırlanması	120
2	D. C. Stone (M. Soysal) ...	İktisadi Gelişme Programlarının Yürütülmesi İçin Millî Teşkilâtlanma	120
3 (*)	L. D. White (A. T. Payaslıoğlu - R. Toluner)	Âmme İdaresine Giriş	230

SİYASAL BİLGİLER FAKÜLTESİ DERGİSİ

Cilt	Sayı	Fiyatı Krş.	Cilt	Sayı	Fiyatı Krş.
1 (*)	1	250	10	2	250
1 (*)	2	250	10	3	250
1 (*)	3	250	10	4	250
1 (*)	4	250	11	1	250
2 (*)	1-2	500	11	2	250
2 (*)	3-4	500	11	3	1000
3 (*)	1-2	500	11	4	400
3 (*)	3-4	500	12	1	450
4	1-4	1000	12	2	350
5	1-4	300	12 (*)	3	500
6	1-4	400	12 (*)	4	1250
7	1-4	575	13 (*)	1	1000
8	1-4	425	13	2	1450
9	1	250	13 (*)	3	1250
9	2	250	13 (*)	4	1250
9	3	250	14 (*)	1	1250
9	4	250	14 (*)	2-3	2500
10	1	250	14 (*)	4	1250
			15	1	1250

(*) İşaretili kitapların mevcudu kalmamıştır. Diğerleri Fakülte Neşriyat Servisi ile müelliflerinden satın alınabilir.

Fakülte Dergisinin senelik abone bedeli 50 T.L.
Türkiye harici 60 T.L. dir.